

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden küldemény a szerkesztőség czime alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DIJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 6 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 3 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt 50 kr, $\frac{1}{6}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél ár-engedmény adatik. Elyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Még egy pár szó az országos ev. ref. lelkeszi özvegy-árva-gyámintézetéről.

I.

A már megtartott nyári és őszi egyházmegyei gyűléseken legfontosabb tárgy volt mindenütt az orsz. gyámintézet konventi tervezetéről való véleményadás.

Hogy ez a tervezet csaknem mindenütt ellenzéssel találkozott, ahol már meglehetősen virágzó egyházmegyei gyámintézet van: ezen épen nem lehet csodálkozni.

Két oka van pedig ezen ellenzésnek: egyik az, hogy a tervezet az egyházmegyei gyámintézeteket amortizálni akarja; a másik az, hogy az özvegyek és árvák segélyezését nem az egyházmegyei gyámintézeteknél, vagy legalább azok nagy többségénél eddig megszokott egyenlőség és testvériség alapján, hanem oly alapon kívánja gyakorolni, amint az a nyugdíjazásnál általánosan szokásban van, t. i. a nyugdíj mennyiségét a szolgálati időtől és az élvezett fizetéstől feltételezve.

Hát bizony ez mindakettő nagy figyelmet érdemlő kifogás. Mert elvetni egyfelől egy tekintélyes tőkét — mintegy másfél millió frtot — melyet az áldozatkészség és buzgóság, valamint az önsegély elve az eddig e tekintetben magokra hagyott egyházmegyékben e célra összehozott; — „*tabula rasát*“ csinálni a multból s letörülni arról azon lelkes világiak kegyelettel őrzött emlékezetét, kik az egyházmegyéjökbeli szegény papság özvegyei és árvái részére nemes szívvel, önként hozták meg a tőlük telhető — sokszor tekintélyes összegű áldozatot; — másfelől pedig egyházi téren, az özvegyek és árvák segélyezésénél érdemeket keresni, nem pedig főleg a szegénységet, a nyomort tekinteni: bizony ezek nem oly dolgok, mikért a mi egy-

szerű falusi papjaink, kik mindnyájan egyenlők — különösen a szegénységben, — lelkesülni tudnának.

Nem csoda tehát, ha a provinciákon nagy az ellenzés a konventi tervezettel szemben, úgy hogy az csaknem az elkeseredéssel határos.

Hanem hát az igaz, hogy nincs könnyebb, de egyszersmind neveltségesebb dolog, mint valamit ellenezni anélkül, hogy helyébe valami jobbat tudnánk ajánlani.

Sok helyes észrevétel és sok jó eszme merült ugyan fel ez ügyben eddigelé e becses lapok hasábjain; de mert a több közül még inkább lehet választani, legyen megengedve nekem is előadni véleményemet, hogy miként gondolnám én az orsz. papi özvegy-árva-gyámintézetet már a legközelebbi jövőben felállíthatónak úgy, hogy *se a most meglevő egyházmegyei tőkék ne amortizáltassanak, hanem az országos gyámintézet céljaira továbbra is fenmaradjanak, sem az azokat birtokló egyházmegyék s illetve gyámintézeti tagok jogai sérelmet ne szenvedjenek?*

Kiindulási pontom az, hogy az országos gyámintézetet okvetlen fel kell állítani, *1-szor mert a törvény rendeli, — 2-szor mert egyetemes ref. egyházunk érdeke is sürgetőleg követeli.*

Ezen kiindulási pont után, a mikéntre nézve szerény véleményemet általánosságban a következőkben mondom el:

1. Az országos gyámintézetnek, épen azért, mert „*országos*“, minden lelkes kivétel nélkül, tagja legyen s más gyámintézetbe egyik se fizessen.

2. A tagsági díjak, valamint az egyházak járulékaiból, belépti díjakból reménylhető összeg mint évi bevétel alapján, függetlenül az egyházmegyéknél levő, mintegy másfél millió frt tőkéből, de számításbavételével a közalap által ezen célra megtakarított és megtakarítandó összegek

segélyezésre fordítható százalékának: határozassék meg a *minimum*, amit az orsz. gyámintézet már most kezdetben az özvegyeknek és árváknak minden a szolgálati időre vagy az élvezett fizetésre való tekintet nélkül adhat, -- és a *maximum*, melyet elérni kíván és amelyen túl nem mehet.

3. Azon egyházmegyékben, hol gyámintézeti régiebb tőkék vannak, ennek most élő tagjai, mint a kik már nemcsak belépti díjat, hanem a fennálló szabályok szerint sok helyt úgynevezett „*özvegyi évet*“ s évek során keresztül évi járulékokat fizettek, ennek ellenszolgáltatása fejében mentessenek fel az orsz. gyámintézetbe való belépési díj fizetésétől, de a $2\frac{1}{2}\%$ évi járulékot fizessék.

4. Ugyancsak ellenszolgáltatásul a nyerendő mintegy másfélmillió tőkéért, az ily egyházmegyék most élő és segélyezésre jogosult özvegyeinek is adassék ki az orsz. gyámintézet által a meghatározandó *minimum* s adassék meg a jog az illető egyházmegyéknek, hogy addig is, míg az orsz. gyámintézet a segélyezés *maximumát* fokozatosan elérné, a náluk levő tőkék évi jövedelmének felhasználásával, *de magának a tőkének érintése nélkül* kebelbeli özvegyeik és árváik gyámdíját lehetőség szerint akár a maximumig emelhessek.

5. Midőn az orsz. gyámintézet a most e czélra tőkével nem rendelkező egyházmegyék özvegyeinek és árváinak is megadhatja a *maximumot*, a többiekét pedig, a hol szükség lesz rá, ugyanannyira fokozatosan kiegészítheti: be lesz fejezve az átmeneti korszak s a most meglevő tőkék is az orsz. gyámintézet tulajdonába menének át, a nélkül azonban, hogy azok az egyházmegyéből, hol különbözőképen, de teljes biztosíték mellett vannak elhelyezve, a központba bevonatnának.

A meglevő egyházm. gyámintézeteknek ugyanis nemcsak az a jótékonyáguk volt és van, hogy özvegyeket és árvákat segélyeznek, hanem az is, hogy mérsékelt kölcsönt adnak lelkészeknek, egyházaknak s magánosoknak kellő biztosítékra 6–8%-ig terjedő törvényes kamattal, mennyit egy pénzintézet sem ad a nála elhelyezett betétekre, holott ez utóbbi a megsemmisülés veszélyének inkább ki van téve, mint az a lelkészi jövedelem, az az egyház, vagy az az ingatlan birtok, melyre az e. m. gyámintézetek teherképességükhöz képest s mindig első helyen való bekebelezésre szoktak kölcsönözni.

De meg a most meglevő gyámintézeti alapok jó részben egyesek kegyeletes adományaiból gyűlvén össze, nagy kár lenne az országos gyámintézetnek ezen jövőben tápláló gyökérszállait elválni akkor, midőn örömmel tapasztaljuk, hogy különböző alkalmakkor ma is folynak abba be szép összegű kegyes adományok, melyek, ha az intézet egészen centralizáltatnék, valószínűleg elmaradnának legalább vidéken, minthogy távollevő dolgokért nem mindenki szokott lelkesülni. Így pedig nyitva állana az áldozatkészség oltára központban és vidéken egyaránt.

Sőt nemcsak a most meglevő gyámintézeteket kellene az egyházmegyék elsőfokú hatósága és ellenőrzése alatt meghagyni, hanem ott is, a hol ilyenek még nincsenek, fel kellene állítani azokat részint az önkéntes adományokból befolyó tőkeképzés, részint az országos gyámintézet egyöntetű adminisztrációjának szempontjából. Ezek lennének az országos gyámintézetnek azon organumai, melyek, mint az egész országban szétágazó gyökérszállak, a központban egyesülve nemcsak a törzshöz vezetnék a kellő tápanyagot, hanem attól visszafelé is jötekonyan hatnának s mintegy fentartanak a nedvkeringést.

Mert tekintve azt, hogy az egyh. m. gyámintézetek

kezelése és kormányzása — tapasztalás szerint — a gyámpénztárnok említésre is alig méltó csekély tiszteletdíján kívül úgyszólván semmibe sem kerül, ez a decentralizált kezelési rendszer a központ adminisztrációját is nagyban megkönnyítené, mivel az egyházmegyék által segélyezés végett felterjesztendő özvegyek és árvák gyámdíját kifizetés végett ezekhez lehetne és kellene utalni, a mikor is a segélyezettek gyámdíjait sokkal gyorsabban megkapnák, mintha azok a központból lébb a püspökhöz, onnan az egyházkerületi pénztárnokhoz, ettől az espereshez és valószínűleg sok helyen az esperes által az e. m. pénztárnokhoz tétetnek át kiosztás végett. Így pedig, ha az orsz. gyámintézetnek minden egyházmegyében meg lenne a maga organuma, a kiutalványozás a központból egyenesen az orsz. gyámintézet megyei pénztárnokához történnék, ki a kezéhez befolyt pénzből a gyámdíjakat kifizetvén, a maradványt a nyugtákkal együtt a központba számadása kíséretében felküldené s onnan csak akkor kérne pénzt, ha bevétele a kiadást nem fedezné.

Mert azt is szükségesnek tartom megjegyezni, miszerint a befizetési illeteknek a tervezet szerinti utólagos félévi részletekben való beszédése az esperes által egyfelől szokatlan, másfelől pedig sok bajjal jár, csak egyszer lévén nálunk évenként egyházlátogatás, a mikor a közczélokra szánt adományok az egyházaktól és lelkészektől be szoktak szedetni és pedig sokkal nagyobb sikerrel, mint bármely más időben és bárki által beszédhetők volnának. Mert mikor az esperes vagy helyettese vizitátor társával személyesen jelenik meg a jó előre értesített és minden szükséges dolgok teljesítésére felhívott egyházakban, ennek a személyes érintkezésnek sokkal több eredménye van, mintha ily dologban hazulról levelezget velök s ha valahol, itt áll azon közmondás igazsága: „ha azt akarod, hogy valami ügyet gyorsan el ne végezz valakivel, hát akkor csak levelet írd!“ Bizony a közalapnál is azóta vannak nagyobb hátralékok, mióta a fizetés ideje a vizitáció alkalmáról, decz. 1-ső napjára tétetett át!

De meg nem is lenne abban az országos gyámintézetnek semmi kára, ha az egyházaktól és lelkészektől az illeteket egyszerre kapná meg, a legtöbbszörre ma már tavasszal, vagy nyár kezdetén megejtetni szokott egyházlátogatások alkalmával, mert ezen idő a polgári év közepén, az egyházi évnek pedig kezdetén esvén, a gyámintézet első esetben felerészben, a másodikban pedig egészen előre kapná meg azokat s e mellett egyszerre gyűlvén be a pénztárnokhoz, ez az özvegyek részére kiutalványozott összegek levonásával, a maradványt egy összegben küldhetné fel a központba

Justus.

☞ TÁRCZA. ☞

A Zsidókhöz irt levél kritikai és bibliai theologiai szempontból.

(Folytatás.)

6. r. Δύó okadó kötőszóval csatolja intelmeit az író az előbbi megrováshoz (5, 11 kk.), melyet az atyafiak méltán megérdemeltek, mivel az idáig nyert evangyéliumi oktatás ellenére még mindig a keresztyénség kezdetleges megismerésén évődnek vala. „Annak okáért“ felhívja őket, hogy hozzájuk illendően törekedjenek a keresztyéni

nagykorúságra és érettségre. Ezen intelmének gyöngédségből többes első személybeli alakban ad kifejezést s irányelvül azt jelöli ki, hogy tekintettel a végcélra, ne tévóvázsanak még mindig egyre az üdv tudomány előcsarnokában, hanem azon belül tovább-tovább haladva, az elemeken már egyszer valahára túllépve (*ἀφέντες*), iparkodjanak buzgósággal arra, hogy a teljeskorúak állapotába jussanak. Jubet antem — úgymond Kálvin — omitti ejus modi rudimenta, non quod eorum oblivisci unquam debeant fideles, sed quia in illis minime est haerendum. Nam in exstruenda domo nunquam a fundamento discedere oportet; in eo tamen jaciendo semper laborare ridiculum. Ha ismétlen az alaplerakási munkálattal foglalkoznak: ám megtagadják a megfeszített Krisztust. Ennek az alapozási műveletnek anyagául tekintik őket, t. i. az olvasók a megtérést, mint az érzület megváltozási tényét, — *μετάνοια* — melyről megtanulhatták az evangéliomból, miként a holt cselekedetekből való megtérés abban áll, hogy a gyümölcstelen, semmit érő cselekedetekkel — *ἔργα νεκρά* — fel kell hagyni. Az Isten iránt való bizodalomra vonatkozólag pedig tudniok kellene, hogy egyedül a Jézusban való hit által örököljük az igazságot és életet (1. v.).

A zsidós szertartásokhoz való hajlamra vallana az a tényök, ha a pusztán képileges jelentőségű mosakodásokat, újból gyakorolnák. Ezek mind csak utalások voltak a Krisztus ártatlan vére által eszközölt lelki megmosásra, a bűnből való megtisztításra. Miért kezdenék hát ismét ezen, a min már réges-régen túl vannak. Hogy az író itt nem bizonyos „oktatási keresztség”-ről, „előzetes oktatás után végrehajtott keresztelés”-ről (*βαπτισμοὶ διδαχῆς*) szólott (a mint Bengel, Kurtz, Winer s mások vélik), sem nem általában a zsidók mosakodására, meg a keresztségre és még egyúttal a János keresztségére is gondolt (*βαπτισμῶν διδαχῆς*, a hogy Cappel, Akersloot, Böhme, Klee s többen állítják): azt következtetjük először is abból, hogy a keresztség neve az új szövetségben kivétel nélkül *βάπτισμα*, a mely szó a többesben épenséggel nem fordul elő, mivel az Irás csak egy keresztségről tanít; másodsor pedig következtetjük abból, hogy a János keresztelési ténykedése, mint tisztán jelképes cselekmény a messiási ország megvalósulásával érvénytelenné válván, arról az írónak merőben felesleges volt vala beszélnie. Ellenben *βαπτισμός* (lustratio per aquam facta) *csakis* többesben fordul elő itt és 9, 10-ben meg Mk. 7, 4. 8., s mind ezen helyeken mosakodást, vízzel való tisztítást jelent. E helyütt is ebben a jelentésben és értelemben használja az író, a midőn arra inti a zsidókból lett hívőket, hogy rájok nézve régen idejét multa már ez a külső jelképes eljárás.

A mi a kezek rátevését illeti, ezt ismerték Izraél fiai, még abból az időből, mikor Mózes az ő kezeit vetette vala Józsuára és ez bételjesedék bölcseségnek lelkével (Deut. 34, 9). De a levél olvasóinak mint keresztyéneknek azt is tudniok kellett volna, hogy ez pusztán jel annak kiabrázolására, miszerint a Jézus Krisztusban

megkeresztelkedettek részesülnek a Szentlélek kegyelmében (Act. 8, 17; 19, 6). Ám a halottak feltámadásáról és az örök ítéltről való tannal sem rakhatják le a keresztyénség alapját (*ἀναστ.* és *κρίμ.* genitívusok szintén *διδαχῆς*-től függenek), mert eme két zsidó dogma valódi értelmét és tartalmát az evangéliom tárta fel igazán (2. v.). Míg tehát még nem késő, vegyék figyelembe az intést, s törekedjenek teljes érettségre. „És ezt — úgymond — nevezetesen a teljes korúságra való törekvést, cselekedjünk” (*ποιήσωμεν* párhuzamos alak a *πρωόμεθα*-val), nem, hogy ex toto et a capite építsünk, hanem a lerakott fundamentomon alkossunk, gyarapítsunk tovább, ha ugyan — a mennyiben minden jó szándék és terv sikerülése egyedül Isten kezében van — erre az Ur is megsegítend bennünket (3. v.).

Nagyon találóan illik ehhez a felhívó szóathoz a következő indokolás, melyben hangot ad az író annak a meggyőződésének, hogy az evangéliom áldásaiban már részesült, de ennek ellenére mégis elpártolt embereknek, a kegyelem állapotába újból való visszajuthatása, lehetetlenséggel határos (4—8. vv.). Ugy látszik és némelyek csakugyan azt képzelik, hogy ez a beszéd ellentétben áll a választottak állhatatosságáról szóló bibliai tannal. Ez azonban csak látszat. Mert az Ur nyájának juhait hallgatnak a Pásztor szavára és a Pásztor ismeri az ő nyájának juhait, a kik követik is őt és ő örök életet ad nékik és senki sem ragadozza ki azokat az ő kezéből (Ján. 6, 39. h. ö. 10, 27. 28. II. Tim. 2, 19). Nem is ezekről, hanem azokról és olyanokról szól a szent lecke, a kik saját én-jök nagyságában elbizakodva, önnön saját erejüket s szellemi képességeket túlbecsülve, gögös lélekkel elpártolnak Attól, a ki töredelmes tiszta szívet és alázatos lelket kíván az őt követőktől. Ezek azok, „a kik egyszer megvilágosítottak”, azaz a Megváltó kibeszélhetetlen jóvolta és idvezítő kegyelme felől tiszta képet nyertek az evangéliom hirdetése által... De hát hiszen Bálám is megvilágosított szemű ember volt (4 Móz. 24, 3—4), s azt az öngyilkos Ahitófelt szintén megvilágosított tanácsadónak tartották (2. Sám. 16, 23; 17, 1—4. 23); és mit szóljunk általában a hamis profétákról... Tovább menve, ezek azok, „a kik megizlelték a mennyei ajándékot”, azaz a kegyelem és idvesség gyönyörűsége voltáról saját lelki életök tapasztalata alapján tudomást szereztek; de csak tudomást szereztek s abba maradt; mert a szívök barázdáiba elszórt mag nem vert gyökeret s idő előtt kárba vészett. „És — a kik — részesivé lettek a Szentléleknek”, a mi a kegyelembe-fogadtatás következménye és biztos záloga; „és megizlelték Istennek jó beszédét és a jövő világ hatalmas dolgait”, azaz már az Ur földi megjelenése óta (*τιῶν μ.ἐ.λ.*) látható lelki országnak csudálatos rendét is ismerni kezdték, a mi azonban, mint a kifejezésből kitűnik (*γεύεσθαι* accusativussal), csak felszínes érdeklődés volt nálók, mert — mint a következmény igazolta — mindennek daczára...

Elestek. Ezek a 4. és 5. versben jellemzett embe-

rek el is eshettek, azért is estek el; hiszen ilyen jelenségekről a szentírás és a mindennapi tapasztalat hangosan beszélő példákat mutat fel. Ott van Saul (1. Sám. 10; 16, 14), a bűbajos Simon (Act. 8, 13. 20) és Iskariótes! De hogyan történhetik az, miként a jelzett jótéteményekben való részesülés mellett is *elesnek*? Hát nem mentheti meg őket a mindenható kegyelem? Nem képes őket az Ur hatalmas lelkiileg megújítani, — ἀνακαινίζειν — hogy megtérjenek? Felelet: nem! és pedig azért nem, mert ezek az emberek saját erejükre és képességeikre támaszkodva, megvetették a kegyelmet (Gal. 2, 21) s bár a hívők közül váltak ki, de nem voltak közülök valók. Mert ha a hívők közül valók voltak volna, megmaradtak volna azokkal; de nyilvánvalóvá kellett lenni annak a ténynek, hogy nem valának mindnyájan a hívők közül valók (1. Ján. 2, 19). Saját veszedelmökre (ἐσποτις dat. incomm.) keresztre feszítik az ilyenek Istennek Fiát, s e tényökkel meggyalázzák őt — a mi Szentlélek ellen elkövetett bűn.

Mindezért egyedül önnönmagokat terheli a felelőség és a bűntudat, a mit a természetből kölcsönzött példával igazol az író (7. 8. v.). Olyanok azok, mint az a szántó föld, mely beiszsa gyakorta a reá hulló esőt, de haszonra való (ἐσθιτος) fű helyett töviseket és bojtorjánokat terem és így örök elpusztulásra méltóvá lesz. Háládatlan, hűtlen, irgalomra érdemtelen fiak.

A Krisztustól való elpártolás bűnébe esnének tehát az olvasók is, ha visszatérnének a világ elemeihez (Gal. 4, 3), a zsidós szertartásokhoz. Ez még nem történt meg s remélhető, hogy az óvó intés meggondolása után nem is fog bekövetkezni. Ez iránt való bizodalomát fejezi ki az író (πεπεισμεθα többet mond mint πεποιθμεν), midőn a levélben csak itt használt gyöngéd megszólítással (ἀγαπητοί) bátorítja őket, ha szinte előbb szigorúan — mert őszinteséggel és leplezetlenül — szólott is hozzájuk (9. v.). Bizodalmának indoka az Isten megjutalmazó igazságában rejlik (10. v.); mert bizvást várható, miszerint az a *hitből* származó cselekedetök és hűségök, melyet a hívő atyafiak iránt tanusítottak, nem marad elrejtve Isten előtt (ἐπιλαθέσθαι infin. aor.), a mennyiben a keresztyén hívőknek egymás iránt gyakorolt szeretete Isten dicsőségére szolgál.

Az író a hívőkre vonatkozó reménykedéséhez csatolja, az azok részéről megvárható teljesítmények irányában támasztott óhaját. Ἐπιθυμοῦμεν több mint θέλομεν vagy βουλοῦμεθα és ἕκαστον ὑμῶν nyomatékosabb mint az egyszerű ὑμῶν. Buzgók, azaz ernyedetlenül kitartók legyenek abban a *meggyőződésben* (πληροφόρια), hogy keresztyéni reménységök megvalósul. ἔτι: τέλος az az idő, a mikor a hit látássá, a reménység valósággá lesz (11. v.).

Minden időben, különösebben pedig épen napjainkban egészen korszerű és megszívlelendő ez az épen alkalmilag hangoztatott intő szózat: Ne legyetek restek (γένησθε h. ö. 5, 11 γηγόνετε); ne lankadjatok meg a keresztyéni élő reménységhez való ragaszkodásban, sőt

inkább hittel és állhatatos kitartással kövessétek a hitűs apákat, hogy a nekik tett ígérek megvalósulását örökölhessétek (12. v.). κληρονομοῦντες τῆς ἐπαγγελ. nem pusztán a pátriárkák (Böhme, Bleek, de W., Thol., Bisp., Delitzsch), főleg pedig Ábrahám, hanem általában mindazok, a kik hitbeli állhatatossággal várják az ígért beteljesülésének bizonyos idejét (Lünem., v. d. Heydt).

Ábrahám példája szolgáljon a mondott igazság bizonyosságául (13—15. vv.). Exemplum Abrahae adducitur, non quia unicum sit, sed quia prae aliis illustre (Calvin). Ez az első alkalom, hogy az író, olvasóit a hívők atyjának, Ábrahámnak követésére serkenti. Az a hit, melyet Ábrahám a neki tett és örök érvényű eskü által megerősített *ígért* iránt tanusított s melyben nem is csalódott, indítsa a zsidókeresztyén hívőket arra, hogy ne test szerint dicsekedjenek Ábrahámmal, hanem az ő dicsően tündöklő példájának nyomain járjanak, reménységen felül reméljenek (R. 4, 18—21) s a mennyiben az Ábrahámnak tett ígért Krisztusra célzott (Gal. 3, 16): egyen-egyen Krisztusra tekintsenek, benne higyenek, hogy így birtokosai lehessenek az örökségnek, a melyet Isten ígért. — ἡ μίγ (Elz., Griesb., Scholz, Tischend. II.) helyett A. B. D. nyomán Lachmann-nal, Tischend. VIII., és Alford-dal ἐμίγ-t olvasunk, a mi a LXX-ben másutt is (Ezech. 33, 27; 34, 8; 35, 6) fordul elő = profecto, bizonyára. οὕτως nem μακροθυμίαςhoz (Stein, Thol.), hanem ἐπέτηγεν-hez tartozik.

Isten ígérete igaz és bizonyos. Esküvel erősítette meg ígértét, a mi annak megvalósulására nézve teljes kezességet nyújt (16—20. v.). E tény tudatában párhuzamot von az író indokolás céljából (γάρ) az emberek esküvése folytán létrejövő jogviszony és az Isten esküjének érvénye között. Az emberek esküsznek a nagyobbra, a ki nem más, mint Isten (μείζωνος nem neutrum McCaül, hanem masculinum) és bárminemű ellenmondást (ἀντιλογία Vulg. controversia) végérvényesen esküvel egyenlítenek ki. Ez a szentirati hely igazolja, hogy az ember keresztyéni módon esküdhetik az Isten nevére, valahányszor csak személyes becsületének, hitelének és igazságának, embertársai javára és az Ur dicsőségére történő biztosítása forog kockán. Heid. kát. 101. k. Kálvin is ide vonatkozólag találóan jegyzi meg: praeterea hic locus . . . docet, aliquem inter Christianos jurisjurandi usum esse legitimum. Nam apostolus certe hic de ratione jurandi tanquam de re pia et Deo probata disserit. Porro non dicit, olim fuisse in usu, sed adhuc vigere pronuntiat (16. v.). A mely ténynek alapján (ἐν ᾧ), hogy t. i. az embereknél legfőbb döntő körülmény az az eskü, melyet Isten nevére hivatkozással tesznek: következik az az igazság, hogy sokkal felettebb döntő és tökéletes hitelességre méltó az az eskü, melylyel Isten — az örök igazság — a saját nevében erősítette meg a maga ígértét! (17. v.)

τὸ ἀμετάθετον, a hívők idvezítésére vonatkozó isteni végzés jellemvonása. μετεθεῖν ἄπ. λεγ., csak itt és pedig intransitive. Oecum. transitivnek tekintik s τῆν ὑπόσχεσιν-nel, Böhme meg τ. βουλή-nal egészíti ki. Vulg.: interposuit jurisjurandum.

Istennek *czélja* az ő esküvel történt közbelépésekor az volt (v. 18. v.), hogy eme két változhatatlan tény, t. i. ígérete és esküje által szilárd bátorságunk (ισχ. παράκλησις Vulg. fortissimum solatium) és kitartó reménységünk legyen. Pusztá ígéje önmagában véve is elég biztosíték arra nézve, hogy a mit ígért, beváltja; mennyivel inkább megerősít effelől esküje által. Uj jellemvonásként említi a hívőkre nézve, hogy ők „menekülők“ οί καταφυγόντες (h. ö. Act. 2, 47 σωζόμενοι), a kik a bűnös világ áradata elől Istenhez menekülnek és megtartásra találnak. A reménységhez, mint a hívővé levéskor nyert üdvjéhez való ragaszkodás = πληροφορία, melyről 6, 11-ben volt szó. Ezen keresztyéni reménység csalhatatlan voltát rajzolja a 19. versben: a mely reménység (ἡν sc. ἐλπίζα és nem παράκλησιν Grotius s mások) lelkünknek horgonya, mely minket, az élet háborgó hullámain viharoktól hányatott hajósokat megóv s megtart. Ez a horgony közvetlenül a szentek-szentje előtt levő függőnyél (καταπέτασμα) is beljebb hatolt, azaz áttörte a mennyboltozat kiábrázolójául tartott szentek-szentjének kárpitját, sőt kép nélkül szólva, túlhatolt az egeken oda, a hol uralkodik örök dicsőségben az Atya, a ki jobbra felől ülteté az ő szent Fiát. S mialatt mi itt e földön mindennemű megpróbáltatásokkal küzdünk: keresztyéni reménységünk felragadja lelkünket amaz örök béke és dicsőség fénylakába, a hol van a mi igazi hazánk, a mi szülei otthonunk, a hova elment előttünk Krisztus, hogy mi is utána menjünk. „In interiora velaminis vocat secreta regni coelorum et gaudia patriae coelestis; velum enim quod erat ante sancta sanctorum significat coelum; quae vero erant intra velum, secreta regni coelorum; spes autem interiora velaminis penetrat, dum mentis contemplatione futura bona conspiciunt... Primasius.

Előfutár (πρόδρομος ἱ. π. λ. ε. γ.) gyanánt, mint híveinek sorai élén a legelső, ment be a dicsőség ura az egekbe a mi üdvünkre (ὁπῆρ ἡμῶν), mint a kiengesztelés szerzője (9, 12), mint Szószólónk (9, 24), hogy megnyissa nekünk a mennyek kapuját (10, 19 k.). Ő az örökké való főpap Melkhiszedek rendje szerint.

c) *Jézus Krisztus főpap, Melkhiszedek rendje szerint* (7. r.). α) Közvetlenül a 6, 20-ban kifejezett gondolatot folytatva, felmutatja az író **Krisztusnak Melkhiszedek rendje szerint való főpapsága** lényegét (7, 1—10). Legelőbb is emlékeztet bennünket a Gen. 14, 18—20-ban olvasható elbeszélésre, mint történelmi okmányra: „Melkhiszedek pedig — úgymond a Genesis — Sálemmek királya, vitt (Ábrám) eleibe kenyeret és bort és ő mivel-hogy a magosságos erős Istennek papja vala: megáldá őt és monda: Áldott Ábrám az erős magosságos Isten előtt, a mennynek és földnek bírāja előtt. Es áldott az erős magosságos Isten, ki a te ellenségeidet adta a te kezédbe. Ada azért (Ábrám) tizedet mindenekből ő neki.“ Ezen hiteles elbeszélés alapján rajzolja elibénk az író Melkh. jellemének főbb vonásait. Ez a Melkh. 1. *Sálemmek királya*. Sálemm — שֵׁלֵם — alatt Josephus (Antt. 1, 10. 2.), a legtöbb egyházi atya s az újabb

kori írásmagyarázók közül is a legtöbben Jeruzsálemet értik; ellenben Primasius s vele együtt mások (Cappell., Ew., Alf.) Hieronymus nyomán úgy vélekednek, hogy Sálemm annyi mint a Scythopolistól (Beth-seán, Józ. 17, 11) 8 római mértföldnyire délfelé fekvő Salim (Salumias Σαλειμ. Ján. 3, 23) városa. Mi úgy találjuk, hogy a Genesis előadása egyenesen Jeruzsálem felé tereli figyelmünket, a mely városnak ősrégi „Jebusz“ neve mellett már hajdanta ismerték Izraél fiai a Sálemm elnevezést is (ψ 76, 3 h. ö. Winer RWB. III. Aufl. p. 545 kk.). Ennek a városnak a királya vala Melkh., kinek másik jellemvonása az, hogy 2. *a legfőbb, az egyedüli egy Istennek papja* vala, a ki midőn Ábrám a királyok megveréséből hazafelé tért (Gen. 14, 12 kk.), elibe mene annak, megáldá őt és 3. *Ábrám M.-nek* a királyoktól elfoglalt zsákmányból *tizedet adott*. Ennyi a Genesisben feljegyzett történelmi tény (1. 2a.), melyhez az író természet-szerűleg fűzi hozzá a saját bizonyágtételét, a melylyel az eddig még csak nagyobb körvonalaiban rajzolt képet teljesebbé s kifejezőbbé teszi (2b. 3.).

Melkhiszedek neve מלכ־צדק görögül βασιλεύς δικαιοσύνης = igazság királya; mint ilyen, előképe ő Krisztusnak, a ki az igazságnak kútfeje és adója. Jer. 23, 6. Mal. 4, 2. I. Kor. 1, 30. Aztán Sálemm királya is, a mi = békességnek királya, a mely tipikus jellemvonás kiválóan ráillik az Ur Jézusra, a ki a mi békességünk és békességszerzőnk. Róm. 5, 1. Ef. 2, 14. 15. 17. Az író a Genesisben nem említett tulajdonságok gyanánt sorolja elő, hogy M.-nek sem atyja, sem anyja, a mivel távolról sem azt akarja mondani, miként M. valami emberfeletti rendkívüli lény, p. o. emberi alakban földre szállott angyal volt (Orig., Didymus), sem nem azt, hogy ő a Szentlélek megtestesülése (a mint Hilarius és a leontopolisi Hierax [Epiphan. haeres. 67.] gondolták); sem nem azt, mintha ő Krisztusnál is fenségesebb isteni nagy hatalmasság volt volna (a mint a Melkhiszedekíták képelték), hanem egyszerűen csak azt jelzi, miszerint e bámulatos férfiúnak sem apjáról, sem anyjáról nincs feljegyezve semmi adat az Írásban. Indokolja e felfogásunkat az ἀγενεαλόγητος (ám nem ἀγέννητος), mely azt magyarázza meg, hogy míg a zsidó papságra nézve az Áron nemzetségéből való leszármazás igazolása elengedhetetlen feltétel volt, addig Melkhiszedek az ő papi tisztét nem a nemzetségétől való eredeténél fogva nyerte, hanem önnönmaga rendje szerint birta és teljesítette. E jellemző tulajdonságok csakis Melkhiszedekre vonatkoznak s nem tekinthetők egyszersmind Krisztusra is alkalmazott hasonlatos vonások gyanánt, mintha például az ἀπίτωρ az Ur emberi, az ἀμήτωρ az ő isteni természetét, az ἀγενεαλόγητος pedig az ő főpapi tisztét jelezné (Chrys., Oecum., Theoph., stb.). A gondolat — mint már kifejeztém — ez: M.-nek sem apjáról, sem anyjáról nincs megírva semmi a nemzetségek könyvében. Epen ez áll a következő tipikus vonásokról is: sem napjainak kezdete, sem életének vége, azaz míg Áronról az ő születése, halála, pappá levése és fiának Eleázárnak főpap

utódsága körülményeiről részletesen tájékoztat az Irás: addig Melkh.-ről csupán ez az egy mozzanat van megörökítve, miszerint ő a magosságos Isten papja. Hogy hasonlónak lett az Isten Fiához, ez az által történt, hogy őt a Szentlélek ünnepélyesen a felkent örök főpap — Krisztus — előképének nyilvánította. Krisztussal való hasonlóságát fejezi ki ez a tétel: „Pap marad örökké”, már t. i. nem valóságban, nem realiter, hanem mint Krisztus előképe, typusa.

Nézzétek, fontoljátok meg (θεωρεῖτε imperat.), mily nagy, mily fenséges és dicső (πυλίοος) ez a férfiú. Ábrahám — a pátriárka — nemcsak ajándékot visz elébe, hanem az ő személyében a felséges Istennek papját tiszteli és önként tizedet ad neki minden zsákmányból. (ἀποθήκη [ἄπ. λειψ.] = ἄρος, szine-java valaminek és θῆς a hadi zsákmány halmaza).

Ezt a Melkhiszedeket a lévitai papságtól három kiváló fölény különbözteti meg: 1. A levitai papoknak nemcsak joguk, de kötelességök is volt, hogy az ugyanazon pátriárkai törzsből (Ábrahámától) származott atyafiaktól tizedet szedjenek (Num. 18, 20—32; Deut. 14, 22—29; Nehem. 10, 38—39) s ennyiben véreiknek felette állottak: ámde mögötte állanak Melkhiszedeknek, a ki idegen létére tizedet vett Ábrahámától, sőt még ezt — a ki Isten ígéreteivel vala elhalmozva — meg is áldotta, holott nyilvánvaló, hogy nagyobb az, a ki áld, mint a ki az áldásban részesül! (5—7. v.) 2. A levitai papok halandó emberek; de M.-ről az a bizonyosság, hogy ő mint pap él (8. v.). 3. Ábrahám személyében már Lévitől, a tizedszedőtől is tizedet vett Melkhiszedek (9. 10. v.); tehát hasonlíthatatlanul nagyobb ő a lévitai papoknál.

(Folyt. köv.)

TANÜGY.

A tiszántuli ref. egyházkerület és ennek középiskolai felügyelő-tanácsa elé a következő javaslat terjesztett:

UTASÍTÁS

az egyházkerületi gymnasiumi felügyelő számára a tanintézetek látogatása tárgyában.

1. A látogatások célja közvetlen tapasztalat és szemlélet útján meggyőződést szerezni a felől, hogy az intézetek külső és belső állapota, s azok működése tényezői megfelelnek-e rendeltetésöknek, s a hivatalos statisztikai jelentéseknek: — miért is a felügyelő vizsgálata alá vegyen az alább tüzetesen megemlített tárgyakon kívül is a viszonyokhoz képest minden egyebet, a mi az iskola életére, annak fejlődésére vagy süllyedésére, hatására, közvetlen fentartására, kormányzóira, ügykezelőire, tanszemélyzetére és tanuló ifjúságára vonatkozik, vesse egybe szerzett tapasztalatait a fennálló törvényes mértékkel, a kezei közt levő s általa évről-évre kiegészítendő statisztikai könyvvel, igyekezzék minden téren felismerni s elhárítani a hiányt, a bajt, az emelkedés akadályait s e részben a kellő lépéseket saját hatáskörében és kezdeményéből idejében megtenni.

2. E végett a felügyelő keressen alkalmat, hogy a viszonyokról s az intézeti személyekről illetékes közvetlen forrásokból személyes érintkezés útján alapos értesüléseket szerezhesen, de egyszersmint óvakodjék a helyszíni látogatások alkalmával az intézet bármennemű tisztviselőjével olyan viszonyba lépni, mely az ő önállóságát és részrehajlatlanságát méltán kérdésessé tehetné. Előzetesen közvetlenül érintkezzék az iskola kormányzatát kezelő előljárókkal, az iskola jóltevőivel, a hely jóindulatú befolyásos férfival s a mennyiben módját ejtheti, az iskola hivatalos körén kívül álló, de az intézet működését megítélni tudó férfakkal, esetleg értelmes szülőkkel is, s találjon arra módot, hogy a hírlapok közlései, melyek a felügyelete alá tartozó iskolákról szólnak, szintén tudomására jussanak. Általában keresse és használja fel a kínálkozó alkalmakat helyszíni ismerkedésre s adatok szerzésére. Figyelmét terjessze ki mindazon körülményekre és egyénekre, a kik az iskola életére és működésére előnyösen és károsan hatnak. Különösen az igazgató-tanács elnökétől s igazgatótól kívánjon bizalmas értesítést arra nézve, hogy az iskola külső és belső állapotában a tanszemélyzetnél s tanulóknál, melyek a feltünőbb és orvoslást kívánó hiányok és bajok? hogy azokat különösebb figyelemben részesíthesse.

3. Látogatását annyi időre szabja, a mennyi a helyszínen alapos tájékozódásra, a viszonyok és személyek kellő megismerésére kívánatik s rendszerint két osztályra egy napot számítson. Hol számba vehető gyors orvoslást, szorosabb ellenőrzést, vagy a felügyelő sürűbb beavatkozását kívánó baj van, ott egy év alatt többször is megjelenjen.

4. A felügyelő vizsgálja meg az intézeti házat s annak minden termét és helyiségét, hogy azok a tanügyi, egészségi igényeknek és a törvényes kívánalmaknak megfelelnek-e? Különös gondja legyen arra, hogy a termek elegendő téresek, világosak, szárazak, tiszták, jól fűthetők s szellőztethetők, az árnyékszékek alkalmasak, tiszták és jókarban legyenek.

5. Tüzetes birálat alá vegye az iskolai padokat, hogy t. i. azok a tanulók életkorához szabottak, az írásra és olvasásra alkalmasak és befestettek legyenek, melyek alól is könnyen tisztán tarthatók s melyekben a tanulók a világosságot balkéz felől nyerik. A padok és egyéb iskolai butorok s tanszerek épségére s tiszta állapotban tartására a tanároknak szoros kötelességök vigyázni. Megrongált, faragott vagy bemocskolt tárgyak meg nem türendők. Minden tanteremnek el kell látva lenni a tanulók számára elegendő számú tintatartókkal, fogasokkal, köpöladákkal, szemétkosárral, ha a nap a tanulók szemébe sütne, ablak függönyökkel, alkalmasan elhelyezett táblával, krétával és törölővel, a tanár számára külön asztallal, székekkel és fogassal.

6. Az iskolai gyűjtemények a tanítás mai igényeinek minden tekintetben megfelelők legyenek. Óvakodni kell az egyoldalúságtól, hanem minden tantárgy a maga fontossága szerint egyforma arányban legyen képviselve a szertárak- és könyvtárakban. Főképen a tanítás céljaira, a tanárok tovább képzésére, a tantárgyak megértéséhez és felvilágosításához szükséges művekre és szemléltető eszközökre van szükség. A főkönyvtáron kívül szükség van egy kisebb kézi könyvtárra a tanári szobában, vagy annak előszobájában elhelyezve, mely minden tantárgynál a legszükségesebb anyagot és utbaigazítást tartalmazza. — A szaktanárok nemcsak arra ügyelnek, hogy saját tantárgyaik kellően képviselve legyenek a gyűjteményekben, hanem arra is, hogy saját munkásságukkal és hozzájárulásokkal hivatalból gyara-

pítsák, vagyis állatokat tömjenek, csontvázakat, borszeszkészítményeket, rovarokat, növényeket s egyéb természetrajzi cikkeket gyűjtsenek, térkép-vázlatokat készítsenek, s olyan emlékeket gyűjtsenek, melyek az illető hely és vidék történetére tartoznak. — Ugyancsak a tanárok gondoskodnak arról, hogy a gyűjtemények kellően leltározva, rendezve és jól gondozva legyenek, hogy a meglevő cikkek az elromlástól és elvesztéstől lehetőleg biztosíttassanak, a hibásak kijavíttassanak s esetleg újakkal pótolttassanak. E pont alatti közreműködésükért a tanárok külön díjazást nem igényelhetnek.

7. A felügyelő a *leckeórákat* akkép látogassa, hogy az igazgató tanács elnökét és az igazgató-tanárt maga mellé kérvén minden *tanárt* minden tantárgyból és minden osztályt vizsgálat alá vehessen. Tanítás alkalmával engedje a tanárt a maga módja szerint eljárni s figyelje meg eljárását a tanmódszer, értelmesség, alaposág és szabatos kifejezések szempontjából s a részben, hogy a tanár érthetővé, világossá, vonzóvá teszi-e a tárgyat? nem bőbeszédű, zavart, határozatlan és szenvtelen-e előadása és magatartása? szoktatja-e gondolkodásra növendékeit? fejleszti-e azok esztét. ében tudja-e tartani a tanulók figyelmét? minő hasznát veszi a szemléltető eszközöknek? szokott-e természetrajzi kirándulásokat tenni növendékeivel? Továbbá intézzen maga is kérdéseket a *tanulókhöz*, hogy meggyőződjenek, minő jártasságuk van az egyes tudományokban? ki tudják-e gondolataikat szabatosan fejezni? minő felfogási és értelmi képességek van? mi a fogalmuk egy és más tárgy felől? megfelel-e képzettségük az osztálynak, melynek tagjai és az érdemjegyek, melyet közelebbi alkalommal tanáraiktól nyertek? helyesen és szabályszerűen vannak-e általában a tanulók előléptetve és osztályozva? e részben nem tulságos szigor, vagy engedékenység uralkodik-e? nem szertelenül sok-e a gyenge és bukott tanulók száma? s mi ennek az oka? Ezenkívül a felügyelőnek gondja legyen:

a) a *tanulók külső megjelenésére*, az egészséges arcszínre és nyílt tekintetre, az illedelmes és szép testtartásra és hanghordozásra az öltözet, kézi könyvek és írásművek jó rendben és tisztán tartására s arra, hogy mit tesz az iskola a tanulók testi fejlődéséért és egészségéért? a tornázás, korcsolyázás, szabadban való játékok és kirándulások ügyében kellő intézkedések vannak-e?

b) a *tanulók kellő fegyelmességére*, a leckén való jó rend és figyelemre, az óramulasztások ellenőrzésére, a rendszeretetre, pontosságra, önmunkásságra szoktatásra, az *erkölcsi* érzék, jellem és *vallásosság* ápolása érdekében való tanári eljárásra, különösen, hogy a vallástanítás alkalmas kezekben van-e? nem csupán élettelen emlékeztetéssé van-e aljasulva? van-e gondja minden tanárnak arra, hogy alkalomszerűleg közreműködjenek a hitélet és egyházas érzület ébrentartásában? járnak-e a tanulók szorgalmasan az isteni tiszteletre? tudják-e egyházi énekeinket? részesülnek-e konfirmatioi oktatásban és urvacsorájában?

c) a *növendékek tanórán kívüli magaviselete* és szokásai megfelelnek-e a szabályoknak, jó rendnek és a vallás-erkölcsi nevelésnek? a szállás- és kosztadó gazdák az iskolával összhangzóan közreműködnek-e? a dohányzás, tiltott helyekre járás, utcai illetlen viselkedés nincsen-e szokásban? az ifjusági önképzőkörök kellő tanári vezetés alatt s helyes irányban működnek-e? a tanulók egyesületek, mulatságok, tápintézet és benlakás, a tanintézet és nevelés rendeltetésének s a fennálló felsőbb utasításoknak megfelelően vannak-e szabályozva és lelkiismeretesen ellenőrizve? ezek egy vagy más

irányban nincsenek-e hátrányos befolyással az iskolai komoly tanulmányozás és az ifjusági jellemképzés érdekeire? az iskolai jótétemények, ösztöndíjak és kitüntetések osztogatása igazságosan és méltányosan történik-e? a tanulók temetésre járása nem okoz-e azoknak nagyobb hátramaradást tanulmányaikban s nem nyújt-e alkalmat szabályellenes időzésekre?

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

A bihari ev. ref. egyházmegye közgyűlése.

A bihari ev. ref. egyházmegye ez évi második közgyűlése f. hó 5-én tartott meg N.-Váradon Szabó Károly esperes és Ritoók Zsigmond s. gondnok elnökleite alatt. A gyűlésen szép számmal jelentek meg úgy egyházi, mint világi részről.

A gyűlés lefolyása következő volt: Esperes megnyitó imája után felolvastatta a szokásos évi jelentését, melynek főbb adatai közül álljanak itt a következő szám-
adatok: az egyházmegye 42 egyházában a lelkek összes száma 48,526. Szülöttek száma összesen 2404. Meghalt 1833. Házasságra lépett egyező vallású 382 pár, vegyes vallású 98 pár. Átérttek hozzánk 40-en, kitértek 32-en. Tankötelesek száma 6—12 évig 6056, iskolába járók 5769, iskolázatlanok 203; tankötelesek 12—15 évig 2093, iskolába járók 1372. Konfirmáltattak 1845-en. Vadházasságban élők száma 37. Az összes 42 egyház gondnoki számadása szerint az összes egyházak bevétele volt 70,486 frt 44 kr., kiadás 65,766 frt 71 kr., maradvány 4664 forint 29 kr. Tőkepénz és alapítványok összege 50,275 frt 87 kr. Perselypénz begyűlt az összes egyházakban 843 frt. Kegyes adományok összege ez évben 7,313 frt 19 kr. Az egyházmegye területén a béke sehol meg nem zavartatott és úgy vallásosság, mint erkölcsi tekintetben aggodalomra és panaszra ok nincs, a meny-nyiben a templomba járók és úrvacsorával élők száma a mult évekhez képest nem fogyott, sőt emelkedett!

Az egyházmegyei népiskolai tanügyi bizottság évi jelentése az iskolák szellemi és anyagi ügyeiről örömmel vétetett tudomásul. Általában iskoláinkban a fokozatos szellemi haladás évenként tapasztalható, derék tanítóink — kevés kivétellel — hivatásuk magaslatán állanak vagy legalább is arra törekednek, bár e törekvésükben több ellentétes körülmények közt nem kevésbé gátolja őket — mint mondják — a ma érvényben álló egyházkerületi tanrendszer s még inkább az egyházkerület által approbált népiskolai tankönyvek kötelező használata.

Egyházmegyei közgyűlésünk is figyelemreméltónak találván a tanítással foglalkozók, ezen sok tekintetben indokoltnak is tartható felszólalását, — felkérni határozta az egyházkerületi közgyűlést, hogy a népiskolai tankönyvek közül egy-egy tantárgyra ne csak mint most egy, de legalább is 2—3 tankönyvet approbáljon s engedélyezzen használtatni, hogy e tekintetben is érvényesüljön a „győzzön a jobb” elve.

Az előző napon tartott egyetemes lelkeszi értekezlet felterjesztései közt első s legérdekesebb volt a tervezett országos gyám- és nyugdíjintézetre hozott határozat, mely szerint a lelkeszi értekezlet az orsz. gyám- és nyugdíjintézet felállítását szükségesnek és indokoltnak tartja s elvben el is fogadja azt; de a jelenlegi tervezet szerint abba belemenni nem óhajt, mivel az sok tekintetben ellenkezik az osztó igazság elvével. Az egyházmegyei közgyűlés ezen felterjesztést magáévá teszi s az

utódsága körülményeiről részletesen tájékoztat az Irás: addig Melkh.-ről csupán ez az egy mozzanat van megörökítve, miszerint ő a magosságos Isten papja. Hogy hasonlónak lett az Isten Fiához, ez az által történt, hogy őt a Szentlélek ünnepélyesen a felkent örök főpap — Krisztus — előképének nyilvánította. Krisztussal való hasonlóságát fejezi ki ez a tétel: „Pap marad örökké”, már t. i. nem valóságban, nem realiter, hanem mint Krisztus előképe, típusa.

Nézzétek, fontoljátok meg (θεωρεῖτε imperat.), mily nagy, mily fenséges és dicső (πρῆξις) ez a férfiú. Ábrahám — a pátriárka — nemcsak ajándékot visz elébe, hanem az ő személyében a felséges Istennek papját tiszte'i és önként tizedet ad neki minden zsákmányból. (ἀποθίνω [ἄπ. λει.] = ἄρος, színe-java valaminek és θῆς a hadi zsákmány halmaza).

Ezt a Melkhiszedeket a lévítai papságtól három kiváló fölény különbözteti meg: 1. A lévítai papoknak nemcsak joguk, de kötelességök is volt, hogy az ugyanazon pátriárkai törzsből (Ábrahámotól) származott atyafiaktól tizedet szedjenek (Num. 18, 20—32; Deut. 14, 22—29; Nehem. 10, 38—39) s ennyiben véreiknek felette állottak: ámde mögötte állanak Melkhiszedeknek, a ki idegen létére tizedet vett Ábrahámotól, sőt még ezt — a ki Isten ígéreteivel vala elhalmozva — meg is áldotta, holott nyilvánvaló, hogy nagyobb az, a ki áld, mint a ki az áldásban részesül! (5—7. v.) 2. A lévítai papok halandó emberek; de M.-ről az a bizonyosság, hogy ő mint pap él (8. v.). 3. Ábrahám személyében már Lévitől, a tizedszedőtől is tizedet vett Melkhiszedek (9. 10. v.); tehát hasonlíthatatlanul nagyobb ő a lévítai papoknál. (Folyt. köv.)

TANÜGY.

A tiszántuli ref. egyházkerület és ennek középiskolai felügyelő-tanácsa elé a következő javaslat terjesztett:

UTASÍTÁS

az egyházkerületi gymnasiumi felügyelő számára a tanintézetek látogatása tárgyában.

1. A látogatások célja közvetlen tapasztalat és szemlélet útján meggyőződést szerezni a felől, hogy az intézetek külső és belső állapota, s azok működése tényezői megfelelnek-e rendeltetésöknek, a törvényeknek, törvényes rendeleteknek, határozatoknak, s a hivatalos statisztikai jelentéseknek: — miért is a felügyelő vizsgálata alá vegyen az alább tüzetesen megemlített tárgyakon kívül is a viszonyokhoz képest minden egyebet, a mi az iskola életére, annak fejlődésére vagy súlyedésére, hatására, közvetlen fentartására, kormányzóira, ügykezelőire, tanszemélyzetére és tanuló ifjúságára vonatkozik, vesse egybe szerzett tapasztalatait a fennálló törvényes mértékkel, a kezei közt levő s általa évről-évre kiegészítendő statisztikai könyvvel, igyekezzék minden téren felismerni s elhárítani a hiányt, a bajt, az emelkedés akadályait s e részben a kellő lépéseket saját hatáskörében és kezdeményéből idejében megtenni.

2. E végett a felügyelő keressen alkalmat, hogy a viszonyokról s az intézeti személyekről illetékes közvetlen forrásokból személyes érintkezés útján alapos értesüléseket szerezhesen, de egyszersmint óvakodjék a helyszíni látogatások alkalmával az intézet bárminemű tisztviselőjével olyan viszonyba lépni, mely az ő önállóságát és részrehajlatlanságát méltán kérdésessé tehetné. Előzetesen közvetlenül érintkezzék az iskola kormányzat kezelő előjárókkal, az iskola jóltevőivel, a hely jóindulatú befolyásos férfiával s a mennyiben módját ejtheti, az iskola hivatalos körén kívül álló, de az intézet működését megítélni tudó férfakkal, esetleg értelmes szülőkkel is, s találjon arra módot, hogy a hírlapok közlései, melyek a felügyelete alá tartozó iskolákról szólnak, szintén tudomására jussanak. Általában keresse és használja fel a kínálkozó alkalmakat helyszíni ismerkedésre s adatok szerzésére. Figyelmét terjessze ki mindazon körülményekre és egyénekre, a kik az iskola életére és működésére előnyösen és károsan hatnak. Különösen az igazgató-tanács elnökétől s igazgatótól kívánjon bizalmas értesítést arra nézve, hogy az iskola külső és belső állapotában a tanszemélyzetnél s tanulóknál, melyek a feltünőbb és orvoslást kívánó hiányok és bajok? hogy azokat különösebb figyelemben részesíthesse.

3. Látogatását annyi időre szabja, a mennyi a helyszínén alapos tájékozódásra, a viszonyok és személyek kellő megismerésére kívántatik s rendszerint két osztályra egy napot számítson. Hol számba vehető gyors orvoslást, szorosabb ellenőrzést, vagy a felügyelő sűrűbb beavatkozását kívánó baj van, ott egy év alatt többször is megjelenjen.

4. A felügyelő vizsgálja meg az intézeti házat s annak minden termét és helyiségét, hogy azok a tanügyi, egészségi igényeknek és a törvényes kívánalmaknak megfelelnek-e? Különös gondja legyen arra, hogy a termek elegendő téresek, világosak, szárazak, tiszták, jól fűthetők s szellőztethetők, az árnyékszék alkalmasak, tiszták és jókarban legyenek.

5. Tüzetes birálat alá vegye az iskolai padokat, hogy t. i. azok a tanulók életkorához szabottak, az írásra és olvasásra alkalmasak és befestettek legyenek, melyek alól is könnyen tisztán tarthatók s melyekben a tanulók a világosságot balkéz felől nyerik. A padok és egyéb iskolai bútorok s tanszerek épségére s tiszta állapotban tartására a tanároknak szoros kötelességök vigyázni. Megrongált, faragott vagy bemocskolt tárgyak meg nem tűrendők. Minden tanteremnek el kell látva lenni a tanulók számára elegendő számú tinta-tartókkal, fogasokkal, köpöladákkal, szemétkosárral, ha a nap a tanulók szemébe sütné, ablak függönyökkel, alkalmasan elhelyezett táblával, krétával és förlővel, a tanár számára külön asztallal, székekkel és fogassal.

6. Az iskolai gyűjtemények a tanítás mai igényeinek minden tekintetben megfelelők legyenek. Óvakodni kell az egyoldalúságtól, hanem minden tantárgy a maga fontossága szerint egyforma arányban legyen képviselve a szertárak- és könyvtárakban. Főképen a tanítás céljaira, a tanárok tovább képzésére, a tantárgyak megértéséhez és felvilágosításához szükséges művekre és szemléltető eszközökre van szükség. A főkönyvtáron kívül szükség van egy kisebb kézi könyvtárra a tanári szobában, vagy annak előszobájában elhelyezve, mely minden tantárgynál a legszükségesebb anyagot és utbaigazítást tartalmazza. — A szaktanárok nemcsak arra ügyelnek, hogy saját tantárgyaik kellően képviselve legyenek a gyűjteményekben, hanem arra is, hogy saját munkásságukkal és hozzájárulásokkal hivatalból gyara-

pitsák, vagyis állatokat tömjenek, csontvázakat, borszesz-készítményeket, rovarokat, növényeket s egyéb természetrajzi czikkeket gyűjtsenek, térképázlatokat készítsenek, s olyan emlékeket gyűjtsenek, melyek az illető hely és vidék történetére tartoznak. — Ugyancsak a tanárok gondoskodnak arról, hogy a gyűjtemények kellően leltározva, rendezve és jól gondozva legyenek, hogy a meglevő czikkek az elromlástól és elveszéstől lehetőleg biztosítottassanak, a hibásak kijavítottassanak s esetleg ujakkal pótolttassanak. E pont alatti közreműködésökért a tanárok külön díjazást nem igényelhetnek.

7. A felügyelő a *leckeórákat* akkép *látogassa*, hogy az igazgató tanács elnökét és az igazgató-tanárt maga mellé kérvén minden *tanárt* minden tantárgyból és minden osztályt vizsgálat alá vehessen. Tanítás alkalmával engedje a tanárt a maga módja szerint eljárni s figyelje meg eljárását a tanmódszer, értelmesség, alaposág és szabatos kifejezések szempontjából s a részben, hogy a tanár érthetővé, világossá, vonzóvá teszi-e a tárgyat? nem bőbeszédű, zavart, határozatlan és szentelen-e előadása és magatartása? szoktatja-e gondolkodásra növendékeit? fejleszti-e azok eszét? ébren tudja-e tartani a tanulók figyelmét? minő hasznát veszi a szemléltető eszközöknek? szokott-e természetrajzi kirándulásokat tenni növendékeivel? Továbbá intézzen maga is kérdéseket a *tanulókhoz*, hogy meggyőződjenek, minő jártasságuk van az egyes tudományokban? ki tudják-e gondolataikat szabatosan fejezni? minő felfogási és értelmi képességök van? mi a fogalmuk egy és más tárgy felől? megfelel-e képzettségök az osztálynak, melynek tagjai és az érdemjegynek, melyet közelebbi alkalommal tanáraiktól nyertek? helyesen és szabályszerűen vannak-e általában a tanulók előléptetve és osztályozva? e részben nem tulságos szigor, vagy engedékenység uralkodik-e? nem szertelenül sok-e a gyenge és bukott tanulók száma? s mi ennek az oka? Ezenkívül a felügyelőnek gondja legyen:

a) a *tanulók külső megjelenésére*, az *egészséges* arczszíne és nyílt tekintete, az illedelmes és szép testtartásra és hanghordozásra az öltözet, kézi könyvek és írásművek jó rendben és tisztán tartására s arra, hogy mit tesz az iskola a tanulók testi fejlődéséért és egészségéért? a tornázás, korcsolyázás, szabadban való játékok és kirándulások ügyében kellő intézkedések vannak-e?

b) a *tanulók kellő fegyelmességére*, a *leczkén* való jó rend és figyelemre, az óramulasztások ellenőrzésére, a rendszeretetre, pontosságra, önmunkásságra szoktatásra, az *erkölcsi* érzék, jellem és *vallásosság* ápolása érdekében való tanári eljárásra, különösen, hogy a vallástanítás alkalmas kezekben van-e? nem csupán élettelen emlékeztetéssé van-e aljasulva? van-e gondja minden tanárnak arra, hogy alkalomszerűleg közreműködjenek a hitélet és egyházas érzület ébrentartásában? járnak-e a tanulók szorgalmasan az isteni tiszteletre? tudják-e egyházi énekeinket? részesülnek-e konfirmatioi oktatásban és urvacsorájában?

c) a *növendékek tanórán kívüli magaviselete* és szokásai megfelelnek-e a szabályoknak, jó rendnek és a valláserkölcsi nevelésnek? a szállás- és kosztadó gazdák az iskolával összhangzóan közreműködnek-e? a dohányzás, tiltott helyekre járás, utcai illetlen viselkedés nincsen-e szokásban? az ifjusági önképzőkörök kellő tanári vezetés alatt s helyes irányban működnek-e? a tanulók egyesületek, multságok, tápintézet és benlakás, a tanintézet és nevelés rendeltetésének s a fennálló felsőbb utasításoknak megfelelően vannak-e szabályozva és lelkiismeretesen ellenőrizve? ezek egy vagy más

irányban nincsenek-e hátrányos befolyással az iskolai komoly tanulmányozás és az ifjusági jellemképzés érdekeire? az iskolai jótétemények, ösztöndíjak és kitüntetések osztogatása igazságosan és méltányosan történik-e? a tanulók temetésre járása nem okoz-e azoknak nagyobb hátramaradást tanulmányaikban s nem nyújt-e alkalmat szabályellenes időzésekre?

(Folyt. köv.)

KÖZÉLETÜNK.

A bihari ev. ref. egyházmegye közgyűlése.

A bihari ev. ref. egyházmegye ez évi második közgyűlése f. hó 5-én tartott meg N.-Váradon Szabó Károly esperes és Ritoók Zsigmond s. gondnok elnöklete alatt. A gyűlésen szép számmal jelentek meg úgy egyházi, mint világi részről.

A gyűlés lefolyása következő volt: Esperes megnyitó imája után felolvastatta a szokásos évi jelentését, melynek főbb adatai közül álljanak itt a következő számadatok: az egyházmegye 42 egyházában a lelkek összes száma 48,526. Szülöttek száma összesen 2404. Meghalt 1833. Házasságra lépett egyező vallású 382 pár, vegyes vallású 98 pár. Átérttek hozzánk 40-en, kitértek 32-en. Tankötelesek száma 6—12 évig 6056, iskolába járók 5769, iskolázatlanok 203; tankötelesek 12—15 évig 2093, iskolába járók 1372. Konfirmáltak 1845-en. Vadházasságban élők száma 37. Az összes 42 egyház gondnoki számadása szerint az összes egyházak bevétele volt 70,486 frt 44 kr., kiadás 65,766 frt 71 kr., maradvány 4664 forint 29 kr. Tőkepénz és alapítványok összege 50,275 frt 87 kr. Perselypénz begyűlt az összes egyházakban 843 frt. Kegyes adományok összege ez évben 7,313 frt 19 kr. Az egyházmegye területén a béke sehol meg nem zavartatott és úgy vallásosság, mint erkölcsi tekintetben aggodalomra és panaszra ok nincs, a menyenyiben a templomba járók és urvacsorával élők száma a mult évekhez képest nem fogyott, sőt emelkedett!

Az egyházmegyei népiskolai tanügyi bizottság évi jelentése az iskolák szellemi és anyagi ügyeiről örömmel vétetett tudomásul. Általában iskoláinkban a fokozatos szellemi haladás évenként tapasztalható, derék tanítóink — kevés kivétellel — hivatásuk magaslatán állanak vagy legalább is arra törekednek, bár e törekvésükben több ellentétes körülmények közt nem kevésbé gátolja őket — mint mondják — a ma érvényben álló egyházkerületi tanrendszer s még inkább az egyházkerület által approbált népiskolai tankönyvek kötelező használata.

Egyházmegyei közgyűlésünk is figyelemreméltónak találván a tanítással foglalkozók, ezen sok tekintetben indokoltnak is tartható felszólalását, — felkérni határozta az egyházkerületi közgyűlést, hogy a népiskolai tankönyvek közül egy-egy tantárgyra ne csak mint most egy, de legalább is 2—3 tankönyvet approbáljon s engedélyezzen használatni, hogy e tekintetben is érvényesüljön a „győzzön a jobb” elve.

Az előző napon tartott egyetemes lelkeszi értekezlet felterjesztései közt első s legérdekesebb volt a tervezett országos gyám- és nyugdíjintézetre hozott határozat, mely szerint a lelkeszi értekezlet az orsz. gyám- és nyugdíjintézet felállítását szükségesnek és indokoltnak tartja s elyben el is fogadja azt; de a jelenlegi tervezet szerint abba belemenni nem óhajt, mivel az sok tekintetben ellenkezik az osztó igazság elvével. Az egyházmegyei közgyűlés ezen felterjesztést magáévá teszi s az

országos gyám- és nyugdíjintézet jelenlegi tervezetét nem fogadja el. Különbösen is a mi egyházmegyénk ma is többet ad már gyámoltjainak, mint a mennyit az új intézet csak 10 év múlva helyez kilátásba.

Azt az indítványt, hogy a lelki vagy testi betegség folytán hivataluk vitelére képtelenné lett lelkészek egy teljes özvegyi gyámdíjban való részesítése szüntessék be, illetve ez csak a lelki betegség által sújtottakra terjesztessék ki, míg a testi betegség vagy aggkor által sújtottak csak bizonyos kegydíjban részesüljenek: bár erre egy épen előfordult „inmorális“ eset szolgáltatott indokot — mellőztetett; hasonlóképen az is, hogy ezentúl az egyházmegyei közgyűléseket templomi istenítisztelet előzze meg s azon a lelkészek az előírt lelkészi díszben paástosan jelenjenek meg, sőt azon megjelenni a világi tagok is köteleztessenek, szintén elvetetett.

A Nagy-Váradon felállítandó felsőbb nőnevelde nagybizottságának jelentése szerint eddig begyűlt 10—12 ezer forint, a mi ezen intézet felállítására még csak kezdetnek is kevés. Több buzgóságra s lelkesedésre van szükség!

Még a következő figyelemreméltóbb ügyek nyertek gyors elintéztetést: A már elvben elfogadott lelkészi temetkezési segélypénztár alapszabályai elkészülvén, azok kiadattak egy bizottságnak.

A mezőtelkii lelkészi legelő ügye kiadatott az egyházmegyei ügyésznek. *N.-Kerekinek* új adókievetés iskola építés végett megengedtetett. *Nyüvednek* lelkészlak építés végett 500 frt kölcsön felvétele színté. *Bojt* régi falkoláját eladhatja, ha újat vesz helyette. *Darvas* azonban a harang-alapot nem költheti el, csak kölcsön veheti, míg *Kis-Marja* harangkészítése helybenhagyatik.

Zagyva Gyula nagy-váradai s.-lelkész pelbárthidai lelkészszé történt meghívása tudomásul vétetett.

Végül a tanítói fizetések minimumra kiegészítése végett az államsegély végett folyamodtak a következő egyházak: Pósalaka, Puszt-Ujlak, Sítér, Kisjenő, Nyüved, Pelbárthida és M.-Kakucs, kérvényük pártolólag terjesztetik fel a miniszterhez.

Közalapsegélyre ajánlottak: Frigyi, Rév, Kakucs egyházak, Bokros Benedek, Háger Miklós és Doma Gyula lelkészek. Rendkívüli államsegélyre: Ács Endre, Háger Miklós, Doma Gyula lelkészek és Képes János tarító.

A késő esteli órákban fegyelmi bírósági ülés tartott.

Körösvölgyi.

Könyvismertetés.

Jób könyve.

Fordítási kísérlet prosában *Sass Béla* ev. ref. theol. akad. tanártól.

Legszívélyesebb örömmel kell üdvözlőnk a Biblia legnehezebb részének magyar fordítását, mely hivatott kezekből kerülvén ki, már pusztá megjelenésével is előbbre vitte a nagyon óhajtott magyar Biblia-fordítás régóta vajdó ügyét. Szent lelkesedéssel reméljük, hogy a munkás szellemek buzgalma most már gyors egymásutánban fogja befejezéshez juttatni a Biblia-fordítás revíziójának s nyelvészeti újjáalakításának nagy föladatait, miután a legnehezebb akadály — Ijjó könyvének fordítása leküzdött.

Nagy munkát végzett *Sass Béla* e könyv lefordításával, s nyílt szerényletséggel merem állítani, hogy a fordítás elolvasói közül csak kevesen vannak, kik telje-

sen méltányolni tudnák *Sass Béla* alkotását. Mert nem elég megbámulnunk s élveznünk a fordítás szép, tömör, zamatos, folyékony s tiszta magyaros stílusát, hogy elismerjük a fordító érdemét, de ha fogalmat akarunk a kótni a fordító munkájának nagyságáról, úgy ismernünk kell első sorban magát az eredeti héber szöveget s azután a hozzá fűződő fordítás és magyarázat óriási irodalmát, mely az újabb kísérletezőt helyes útmutatás mellett csak zavarba ejti. Az eredeti szöveg fordításának nehézségét nem annyira a sok hapax legomena, vagy temérdek szónak a Biblia egyéb könyveitől elütő értelemben való használása, hanem főleg az a tömörség okozza, mely általában is jellemzi a sémi nyelveket s mely különös sajátosságát képezi Ijjó könyvének, hol egy szó igen gyakran egész gondolatmenetet fejez ki. Ép ennek a körülménynek tulajdonítható az, hogy a Biblia egy könyve sem idézett föl oly nagy irodalmat, annyi fordítást s magyarázatot, mint Ijjó könyve. A ki az eredeti szöveget ismeri, az szinte képtelenségnek tartja annak fordítását magyarázó jegyzetek kísérete nélkül; mert vagy pontos a fordítás, de akkor érthetetlen jegyzetek nélkül, vagy pedig jó a fordítás s jegyzet nélkül is érthető, de akkor nem pontos, s nem más, mint csak paraphrastikus átdolgozás. Bizonyára ezt a nehézséget érezte *Sass Béla*, midőn fordítását nagy szerényen „kísérlet“-nek nevezte. Pedig látszik, hogy alapos készültséggel, határozott szakavatottsággal s kiváló szorgalommal készítette munkáját, a mely tényezők sok gyönyörű részletet hoztak létre s szerencsés tehetőségnek tömör stílusával a legpontosabb fordításban adtak minden értelmező jegyzet nélkül szép összefüggő egészeket, de bizony vannak olyan részletek is, a melyekkel — úgy látszik — maga a fordító sem volt megelégedve, s azért nevezi dolgozatát csak „kísérlet“-nek. Meg vagyok arról győződve, hogy ha a fordító, ki nagy tudással s széles ismerettel dolgozott, elejétől végig őrizte volna meg önállóságát, úgy egész fordítása előtt csak a legmélyebb tisztelettel hajolhatnánk meg. Így bizony van kifogásolni valónk; s csodálatos, hogy a fordító ép ott követett el mindenütt hibát, a hol nem volt önálló, a hol a „német iskola“ tekintélyének nyüge alól nem akart megszabadulni.

S itt első sorban a conjectura-faragásról akarok szólni. Irányadó szövegünk a Massora szövege. Tudjuk, minő minuciozitással lón megállapítva ez a szöveg s mégis tagadhatatlan, hogy sok helyütt hiba van a szövegben, melynek restaurálásában biztos segédkezet nyujtanak a LXX, Targum és Sésito fordítások, a melyek sok helyen megőrizték a helyes szöveget. De ezen körülmény távolról sem jogosít föl bennünket arra, hogy mindenütt, a hol nehéz vagy érthetetlen a szöveg, ott változtassunk a szövegben. Mert a Biblia szövegével úgy vagyunk, mint bizonyos ételekkel, a melyekről egyáltalán nem szabad mondanunk, hogy nem jók, hanem hogy nekünk nem ízlenek, másoknak azonban kedvencz ételüket képezhetik; úgy a Biblia szövegéről sem szabad kereken kimondanom, hogy érthetetlen, hanem csak annyit, hogy én nem értem. S ki biztosít bennünket arról, hogy azokban a régi fordításokban nincs hiba? Pedig van sok; nemcsak helytelen fölfogás következtében, hanem még másolás folytán keletkezett hiba is; s bizonyos, hogy a massorai szöveg megállapításánál s épségben tartására sokkal több gond fordított, mint a fordítások szövegénél, mely utóbbi egyáltalán nem birt szentség jellegével soha. De hát a tudós német professor uraknak könyveket kell „csinálniok“, a mikben a könyv létezésének jogosultságára újat is kell mondaniok s így

szellemsziporkák csillogtatásával akarja túllícitálni egyik a másikat. Komoly tudományos törekvéssel s kis tisztelettel az Irás szövege iránt, meg fogjuk érteni a Bibliát, de szellemgymnastikával soha! Fordítsuk a Bibliát s ne csináljunk új Bibliát.

Ezek után vegyük csak szemügyre Sass Béla szövegváltoztatásait, a melyek — egy-kettőt kivéve, hol a consonansok meghagyásával csak a vocalisok változtattak — teljesen jogosulatlanok, minthogy nélkülök is kitűnő, sőt még jobb értelme van a szövegnek. I. 18. „Ad” helyett „Ód”-ot akar olvasni a fordító; mi czélből? hiszen „míg ez beszél” helyett úgyis rosszul fordítja: „még el sem hagyta ez”; azért, mert az előbbi két versben „Ód” áll, még nem kell itt is arra változtatni a szöveget, midőn különben is az előadás élénkítése is megköveteli az újabb kitétel. — V. 15. „Mippihem”-ből az első M betűt elveti a fordító, hogy az előbbi szóval birtokviszonyt hozhasson létre. Nem stat. constr., hanem appositio áll itt, a szerint fordítsuk s úgy igen egyszerűen meg is találjuk a helyes értelmet szövegváltoztatás nélkül is: „Kardból, t. i. szájukból menti ki őket.” — V. 16. Conjecturát csinált a fordító, a nélkül, hogy jegyzetben jelezné, hol áll ott: „föleled reménye”, mely esetben a szövegben „wa'tchi” szónak kellene állnia? „Wa'thi” áll ott s az csak annyit jelent, hogy: „lesz reménye”. — VI. 18. Csak azért, hogy a következő vers karavánjait már itt szerepeltessük, nem szabad a szövegen változtatni; főleg, ha a nélkül igen jó értelme van a mondatnak, ha a csalfa csermelyekről szólva, így fordítjuk: „Kanyarlanak folyásuk útjai, a semmiségbe szállnak s elenyésznek.” — VI. 29. Szintén nincs szükség semmiféle emendációra; csak fordítsuk így: „Térjetelek meg újra”, azaz folyvást, mindaddig, míg be nem látjátok; mert tudom, hogy „enyém benne az igazság.” — VIII. 14. „Bizodalمام kettészakad” rossz; conjectura nélkül jobban lehet fordítani: „A mi töredékeny, vagy könnyen szakad, vagy roskatag, az az ő bizodalma.” — VIII. 21. Csöppel sincs jobb értelme e mondatnak conj.-val, mint a nélkül; sőt fogjuk fel csak úgy, hogy e vers nem következménye az előbbinek, hanem hogy itt új periodus kezdődik, melynek értelme: „még mielőtt te örvendeni fogsz, elleneid már akkorra elvesznek”, úgy teljesen fölöslegesnek tekinthetjük a szövegváltoztatást. — X. 15. vers második részét közbeszúrt sóhajnak kell fölfognunk s mindkét ígét fölszólitó alaknak, s akkor conj. nélkül is helyes értelmet kapunk: oh Istenem „elégeld meg gyalázatomat s tekintsd nyomoromat.” — XI. 9. „Middah” lehet acc. resp., de tekintsük csak a „Midjathah” mellékalakjának, minthogy a H-ban a dágés is erre mutat. — XI. 16. Szükségtelen a változtatás, minthogy nem „attah”-n van a hangsúly, hanem a „Ki”-n, s fordítandó: „Sőt elfelejtet a nyomort.” — XII. 5. Fölsöleges a szöveg elrontása, csak „Nakhón” szót tulajdonképi értelemben vegyük: „ez vár, ez van megállapítva szilárd sors gyanánt a megingott lábúak számára”, t. i. hogy még meg is vetik. — XIII. 14. „Al-mah” megmaradhat, még ha dittographiának vesszük is; az előadás élénkítése utalta arra a költőt, hogy *ismételje*: „Bármilyen is!” — XIV. 16. Kérdésnek veendő a mondat második része: „s nem figyelysz-e bűnömre?” s akkor megmaradhat az eredeti szöveg. — XVII. 11. Nincs szükség a jegyzetre, ha nem „szívem tulajdoni”-val, hanem „szívem szálai”-val fordítjuk. — XIX. 29. Teljesen érthetetlen a jegyzet; a kihagyott négy szót így fordíthatjuk: „mert harag jár fegyverbűnökért”, azaz halálos vétket haraggal büntet Isten. — XXI. 12. Minek a jegyzet? Hiszen a massoretikus szövegben tényleg

„Kh” áll! — XXII. 23. A conjectura szerint maga a fordítás is „megalázod magad” érthetetlen; maradjon csak az eredeti szöveg s fordítsuk: ha a Mindenhatóhoz térsz, „úgy fölépülsz”. — XXIII. 12. „Mús” = távozni, eltérni, s mindig „M”-mel construáltatik, s így fordítandó: „Ajka parancsait (t. i. az előző versből: megőriztem), és nem tértem el szabályomtól (t. i. a mit követendőül magam elé szabtam), megőrizem szája beszédit.” — XXIV. 14. Azért mert Merx szellemes, még nem szükséges az ő kedvéért a szövegben változtatni; s ha a jussiv forma érthető s szabályszerű, miért változtatja épen azt? A mondat értelme ez: Nappal olyan, mint a gyilkos, ki vissza nem riadva az akadályoktól s bátran szembeszállva kiszemelt áldozata esetleges védekezésével, követi el gonosz tettét; de éjjel olyan, mint a tolvaj, ki áldozatának álmát, védekezésre képtelen állapotát használja fel, hogy megfoszsa javaitól. — XXVII. 19. Minek a conjectura? „Aszaf” a nifalban, mint I. Móz. XLIX. 33-ban „meghalni” jelentéssel bir, tehát a mondat értelme ez: „Gazdagon fekszik le s még nem halott (t. i. vagyoniilag), de felnyitja szemeit, már nincs semmije.” — XXVIII. 13. Mi czélja van a szövegváltoztatásnak, ha a nélkül teljesen érthető? Maradjon csak „becse” s nem „útja”, a mint a következő versek is megkövetelik; s különben is a 23. vers felel a kérdésre: A legbecsesebbnek helyét csak Isten ismeri. Ép a költői erő nyilvánul abban, hogy előbb nagy becsét festi, s azután mondja csak meg, hol található. — XXX. 3. Ez is egyike azoknak a mondatoknak, a melyekben a magyarázók erőnek erejével valami rendkívüliséget akarnak fölfedezni, holott nagyon is közelfekvő az igazi értelem. „Emes” = este, éjszaka; s a mondat jelentése: „A pusztaság és pusztulás éjjelen” t. i. rágják a kopár földet. — XXX. 13. Nincs szükség conjecturára, ha „fel nem tarthatni őket” vagy „a kiknek segítőjük nincsen” helyett pontosan s helyesen fordítjuk: „nincs segítő közöttük”. — XXX. 20. Könnyen érthető változtatás nélkül is, csak „bámulsz” helyett „szemet meresztetni” kifejezéssel fordítsuk. — XXX. 26. A jegyzet érthetetlen; hiszen az alak tényleg imp. cons. piél, noha nem áll káncz a waw alatt! — XXXIII. 3. Teljesen fölösleges a conj. A 3. szem.-raggal ellátott szó Istenre vonatkozik s utána kettőspont képezendő; fordítása a mondatnak pedig ez: „Miért patvarokod ellene, a miért minden szava: Nem felel!” t. i. a miért Isten nem válaszol beszédeidre. — XXXIII. 27. Bizony a „jásár” helyesen áll ott s nem kell a „jásir”, mert nem éneklést jelent a szó, hanem „tekint az emberekre”. — XXXVI. 22. Miért tennénk „tanító” vagy „mester” helyébe más szót? Így nincsen értelme? — XXXVII. 7. A Massora szövege a helyes s megtartandó: „Ismerje meg (öt) minden ember.” — XXXVIII. 10. Fordítsuk: „Kiszabtam neki törvényemet” s akkor megállhat az eredeti szöveg. — XXXVIII. 11. Itt sincs szükség Merx szellemes conj.-ra, hiszen Delitzsch stb. igen helyesen fordította a nélkül is! — XXXIX. 18. Perls igen szépen s pontosan fordítja conj. nélkül: „Midőn fölsuhint a magasba” t. i. a struczmadár, midőn mintegy suhogva szökik föl helyéből s futásnak ered, akkor gyorsaságával kaczagja a paripát.

Dr. Venetianer Lajos.

(Vége köv.)

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület első egyetemes lelkeszi értekezletének ülése f. évi szept. 30. és okt. 1. napjain fog megtartatni Marosvásárhelytt.

IRODALOM.

Csiky Lajos, debreczeni ev. ref. theologiai akadémiai tanártól „Az Urnak napjai“ vasárnapi, ünnepi- és kátémagyarázati imádságok cím alatt egy közistenitizteletre szánt imádságos könyvet szándékozik kiadni a Hornyánszky czég. — E könyv tartalmazni fog: I. Vasárnapi imádságokat, még pedig délelőttre és délutánra úgy egyházi beszéd előttiakat, mint egyházi beszéd utániakat, és pedig részben általános tartalommal, részben valamely külön vallásos eszmére tekintettel. E szakaszra mintegy 32—36 imádságot tervez a szerző. II. Ünnepeket; ezen szakaszban 88 imádság lesz, tekintettel a magyar ev. ref. egyház főbb ünnepeire, a következő beosztással: 1. adventiek; 2. karácsonyok; 3. év utolsó napjára; 4. év utolsó délutánjára; 5. újéviek; 6. év első vasárnapjára való; 7. farsangi vasárnapokra; 8. bőjti vasárnapokra való; 9. virágvasárnapok; 10. nagypéntekiek; 11. husvétiek; 12. áldozó csütörtökiek; 13. áldozó csütörtök s pünköst közti vasárnapok; 14. pünköstiek; 15. bűnbánati vasárnapok; 16. új kenyéri; 17. új bori úrvacsoraosztásiak. III. Évszakiakat; a télnak, tavasznak, nyárnak és ősznek 4—4 külön vasárnap délelőttjére, természetesen egyházi beszéd előtti és utáni imádságokkal. Szerző sulyt helyez ezek írásánál az évszakok változó jellegére, haladására, péld. az enyhe, a szigorú télre, tavaszra, a gazdag, a szűk aratásos nyárra, az ősz elejére, közepére s tél felé hajlására stb. Ezen szakaszban 32 imádság lesz. IV. Kátémagyarázati imádságokat, a heidelbergi káté mind az 52 úrnapijának tárgyaira tekintettel egy rövidebb elő- és egy terjedelmesebb utó-, együtt 104 imádságot. V. Betegéért való néhány imádságot, melyek egyházi szokásunk szerint az utóimádságokhoz csatlakoznak. Szerző tekintettel lesz a különböző, gyakrabban előjöheto alkalmakra. A könyv végén az *úri imádság* fog állani. Mint a felsorolt tartalomjegyzékből látható, ezen közistenitizteleti imádságos könyv minden lehető közönséges vasárnapi, vagy ünnepnap alkalmára nyújt elég imádságot, s megragad minden alkalmat, hogy a liturgus imádságai lehetőleg az igehirdetőnek alkalmoszerű egyházi beszédeikhez fűződjenek, a mire az eddig megjelent imádságos könyvek írói nem igen voltak tekintettel. De a mire a kiadó legnagyobb sulyt óhajt fektetni s a mit különösen kiemelendőnek tart, az a szerzőnek *kátémagyarázati imádságai*. A magyarországi ev. ref. egyház közelebb tartott zsinati törvényei 115. §-ában minden lelkészre nézve kötelezővé tette a *kátémagyarázást is*; a mi némely vidéken már ezelőtt is, igen széles körben el volt terjedve. És ezen magyarázatokhoz teljesen hiányoznak ma már a hozzájuk alkalmazott imádságok. Szikszay György 1821-ben 4-ik kiadásban megjelent „*Közönséges Lelki Áldozatok*“ című könyve 117—290. lapjain, s Pap István vámosi lelkész „*Templomban mondandó ünnepi imádságok*“ című 1846-ban megjelent műve második részének 139—272-ik lapjain találhatók ilyen imádságok, amabban 52, emebben 104: úgyde ezen imádságok ma már vagy teljesen elévültek, vagy magok a könyvek is igen nehezen szerezhetők be, s így szerző, művének ezen szakaszával egy igen régen érzett hiányt igyekszik pótolni, segítségére jöven úgy azoknak, kik ezen magyarázataikhoz közönséges vasárnap délutáni imádságokat mondanak, mint azoknak is, kik kátémagyarázataikhoz saját magok írtak megfelelő imádságokat, s ezeket néha tán mások imádságos gondolataival szeretnék fölcserélni. Csiky Lajos theol. tanár neve, mint imádságíróé, nem ismer-

retlen a magyar református, sőt az egész hazai protestáns egyházban. „*Hit, Remény és Szeretet könyve*“ című műve, mely magánhasználatra szánt imádságokat tartalmaz, 8 év alatt 3 kiadást ért 19,000 példányban, s idestova új kiadásról kell megint gondoskodni. Így ő ismeri már azt a hangot, melylyel az imádkozó lélek a kegyelem Ura elé járul, s bizonyára most is lelki erejének javát fordítandja ezen kiadandó művére, hogy használjon vele szeretett egyházának, a hívek benső vallásos életének. A mű a jövő 1895-ik év végefelé fog megjelenni 30—32 iven. *Megrendelési ára kötetlenül 2. frt, kötve 2 frt 50 kr. leend.* Hornyánszky Viktor kiadó *nem hirdeti reá előfizetést*, de hogy a nyomtatandó példányok számára nézve tájékozhasssa magát, a hazai protestáns egyházak minden lelkészi hivatalához elküld egy *megrendelési ívet*, kérve, hogy tudassa vele kiki: hajlandó lesz-e majd ezen új imádságos könyvet, megjelenése után tőle megrendelni. Esetleg kéri azt is tudatni, hogy ezen előzetes megrendelést kötelezőnek óhajtja-e az illető magára nézve tekintetni, avagy nem? Az ismert kiadó levél címe: *Hornyánszky Viktor* könyvkereskedése, a M. T. Akadémia bérházában.

A jelenlegi bukovinai prot. egyházak keletkezésének rövid története.

(Folytatás.)

5. Andrásfalva (evang. reform. magyar egyház).

A magyar reformátusok 1787-ben telepedtek meg véglegesen Andrásfalván, velük jött valami Ajtai Sámuel nevű deák is.

1792-ig — mint fentebb láttuk — a bukovinai protestánsoknak sehol imaházuk nem lévén, a magyarok is magánházakba gyűltek össze istenitizteletre, a mikor is Ajtai tartott nekik istenitizteletet, a sacramentomokat azonban nem szolgáltathatta ki, mert arra semminemű felhatalmazással nem birt.

1791-ben a bukovinai protestánsok részére kinevezett Hübel lelkész Alt-Fratautzra — tőzsomszédja Andrásfalvának — megérkezvén, a magyarok is az ő kezeiből vették fel a szentséges úrvacsorát.

Ajtai e közben visszatért hazájába s a reformátusok teljesen magukra maradtak, istenitiztelet nem tartott, mert Hübel lelkész magyarul nem tudott; a keresztelest azonban ő végezte, valamint az úrvacsoráját is ő szolgáltatta ki számukra.

1794. márcz. 31-én a bukovinai prot. lelkésznek az államkincstárból való segélyezése megszűnván, a cs. k. ker. hivatal meghagyta a radautzi államjavak igazgatóságának: szólítsa fel az Andrásfalván, Hadikfalván s Istensegítsben lakó magyar reformátusokat, hogy ők is járuljanak a német protestáns lelkész fizetéséhez valamelyes évi összeggel.

Pauli Ferencz jószágkormányzó 1794 jun. 27-én be is idézte a reformátusokat s Hübel milleschoutzi prot. lelkészt Radautzra, hogy az egyezséget köztük kieszközölje.

A magyar reformátusok azonban kereken visszatartották minden ajánlatot, s határozottan kinyilatkoztatták, hogy ha már csakugyan fizetniük kell a lelkésznek, ők csak olyan lelkésznek fizetnek, ki magyarul is tud; Hübel lelkészszel ők sem beszélni, sem imádkozni nem tudnak, vele tehát semminemű egyességre nem léphetnek. Az úrvacsora kiosztásáért, mely évente háromszor történik, mint eddig, úgy ez után adnak tetszés szerinti tiszteletdíjat. Majd másodszori megidéztesük alkalmá-

val egyenesen kinyilatkoztatták, hogy ők a német lelkésznek Hűbelnek semminemű funkcióit igénybe venni nem akarják, hanem lépéseket tesznek az országos kormánynál s az erdélyi ev. ref. superintendenciánál, hogy egy magyar reform. lelkészt választhassanak.*

Több év telt el azonban, míg eme kívánságuk teljesülhetett, mert csak 56 magyar ref. család volt; a törvény pedig tudvalevőleg előbb 100 majd 75 család létezésétől tette lehetővé a lelkészválasztást.

A reformátusok azonban nem csüggedtek el, 1797-ben kiállították a lelkészi díjlevelet (125 frt készpénz, lakás, fa, 12 szekér széna, néhány köböl gabona) melynek egyik példányát az osztrák cs. k. birodalmi tanácshoz terjesztették fel, alázattal esedezvén, hogy kivételes helyzetükre való tekintettel engedtessek meg, hogy egy magyar reform. lelkészt választhassanak. A díjlevél második példányát pedig átküldték az akkori erdélyi ev. ref. superintendens b. e. ft. Abats Jánoshoz, kérvén, hogy ajánljon nekik egy jóra való magyar ref. lelkészt.

A bukovinai cs. k. ker. hivatal 1798. május 1-én kelt leiratában megengedte ugyan egy magyar reform. lelkésznek meghívását, de a megajánlott fizetést elégtelennek tartván, utasította őket egy újabb s javított díjlevél kiállítására.

1800. jun. 24-én állított ki a 2-ik javított díjlevél, melynek egyik példányát ismét a ker. hivatalhoz, másik példányát pedig az erdélyi ref. superintendenshez küldték fel, utóbbit sürgősen kérvén egy ref. lelkész ajánlására.

Miután a megajánlott fizetésre senki sem vállalkozott, az erdélyi püspökség közbenjárására báró Nalácz József Zarándmegye főispánja évenként 24 frtot ajánlott még fel a leendő andrásfalvi magyar ref. lelkész részére.**

E fizetésre ajánkozott aztán 1801-ben *Miskolczy István* végzett theologus Kézdivásárhelyről, ki is az erdélyi ref. superintendens szóbeli felhívására s utasítására mindazonáltal consistoriális igazolvánnyal ellátva 1801. aug. 26-án meg is érkezett Andrásfalvára, s pár nappal később jelentkezett is a radautzi cs. k. jószágigazgatóságnál, ki aztán u. az év szept. 15-én jelentést is tett a cs. k. ker. hivatalnak Miskolczy megérkezéséről.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— Debreczeni kollégiumunkban az 1894/5. tanév e hó 10-én nyitott meg az oratoriumban tartott istentisztelettel. *Kiss Áron* püspök úr élén megjelent az ünnepélyen *Kiss Albert* lelkész, *Szell Farkas* kir. táblai tanácselnök, dr. *Medve Kálmán* egyh. gondnok, *Csatth S.* postafőnök, *Márk Endre* ügyvéd, az összes kollégiumi tanárok és a tanuló ifjuság. Imádságot mondott dr. *Erdős József* theol. professor. Ezután a tanácssteremben püspök úr üdvözölte a tanárikart, bensőséggel, buzdító jóindulattal. Tíz órákor pedig a diszteremben a nevezett kitűnőségek, nagyszámu tanárok és akad. hallgatóság jelenlétében dr. *Öreg János* ez évi akadémiai rektor tartotta meg tudományos becsű székfoglaló értekezését, melylyel mindvégig lekötötte a figyelmet.

* A radautzi cs. k. jószágigazgatóság jelentése a cs. k. ker. hiv.-hoz 1794. jul. 9.

** Az egyház legrégebbi jegyzőkönyve, melyet maga Abats J. erdélyi ref. püspök ajándékozott 1801. jun., s melyet ő kezdett is el.

A jog főelvéről szóló értekezésének elején indokolja eljárását, hogy székfoglalójául miért választotta éppen ezen tárgy fejtegetését. Azért, mert nem pusztán szakemberekből, hanem vegyes közönségből állván hallgatósága, olyan kérdést kelle felvennie, a mely minden embert egyaránt érdekel és így legkevésbé válhatik vele unalmassá. A jog főelve ugyanis az a mérték, a melyhez akár a jog szabályaiul szereplő nézeteket, akár a jogi cselekvésül szolgáló tényeket ha hozzá mérjük: azonnal tudjuk, hogy jogi szabálylyal, jogi cselekvéssel van-e dolgunk és így mind a tudományban, mind az élet terén iránytűnkül szolgálhat jogi főelvünk. Jogi főelvének kimondását azonban tárgyalásának későbbi szakaszára kell halasztania, mert a tudomány fejlődése folyamán nemcsak egy, hanem számos tétel szerepelt jogi főelv gyanánt. Miként minden tudomány, úgy a jog is Comte szerint három fejlődési fokozaton ment keresztül: a melyeket theologiai, metaphysicai és positiv korszakoknak nevezhetnénk. A theologiai korszakban a vallás, a metaphysicaiban az ész eszméi, a positivban pedig a kézzel fogható tények képezik tudományunk alapját. És így jogi főelveikben nem csoda, ha nagyon eltérnek egymástól. A theologiai korszak jogászai Isten lényegét, vagy Isten akaratát tekintették a jog főelvéül szolgáló alapnak, s a jogot isteni kijelentésből származtatták, mint ezt Manu, Numa, Mózes stb. törvényei bizonyítják. Ámde, hogy csak a keresztyén jog körében maradjunk, mivel a biblia tartalmazza Isten akaratát, parancsolatát, hogy ezt megtudhassuk s a bibliában előforduló és Isten akaratának semmiképp nem minősíthető egyéb tényektől külön választhassuk: előbb Kant szerint tudnunk kell az erkölcsi törvényt s csak annak alapján ismerhetjük fel a bibliában Isten akaratát. E szerint ha Isten akaratát az erkölcsstan ismerteti meg velünk, inkább az erkölcsiséget lehetne a jog főelve alapjának tekintenünk. A metaphysicus jogászok szintén vagy az Isten lényegéből, vagy a természet fogalmából vagy az emberi észből indultak ki, s azokat tették a jog főelvévé. Ámde ismerheti-e Isten, a ki őt a természettel egynek veszi, vagy a természetet, a ki azt vagy embernek tekinti, mint a stoicusok, vagy énünk másának, mint Fichte stb. Már csak ezért sem fogadhatnók el főelveiket, ha még azt nem követelnék is, hogy belőle lehozott jogszabályaikat tökéleteseknek, örök érvényűeknek s megváltozhatatlanoknak tartsuk. A tapasztalati bölcsészek az egyenlőséget, a hatalmat, a közhasznat vagy közjóllétet, s ennek kifejezőjét, a cselekvés korlátatlanságát tekintik a jog főelvének. Az egyenlőséget némelyek egy emberpártól való származásunkra, mások azon képességünkre alapítják, hogy közülünk még a leggyengébbnek is elég képessége van arra, hogy a legerősebbet megölhesse. Elég szomorú, ha az egyenlőségre egyéb alap nincs a halálnál. Az egyenlőség megvalósítását némelyek a vagyonra, mások a személyre korlátozzák. A szocialisták akként, hogy ne legyen senkinek magánvagyon, hanem mindenki a köztől, az államtól kapja a közvagyon jövedelméből osztalékát: tehát megsemmisítenék az egyéni szabadságot; az anarchisták teljes egyéni szabadságot akarnának, minden állami korlátozás nélkül, a mi viszont megsemmisítené a személy- és vagyonbiztonságot. E szerint csakis a jogegyenlőségnek van értelme, a mely a mai társadalmi rendet fentartja, de megengedi mindenkinek, hogy ereje, tehetsége révén, mindazon jogokat megszerezhesse, a miket mások megszereztek, vagy birtokolnak. A hatalom azért nem lehet a jog főelve, mert hiszen a jog inkább a gyengébb védelme az erősek ellenében. De különben

is ha a jogot az erőszakra alapítanók, a forradalmat szentesítők, annak jogosultságát attól tevéen függővé, hogy diadalt arasson. A közhaszon, a közjólét már inkább lehetne a jog fölve, mert ki ne helyeselné, hogy a legnagyobb többség a legnagyobb javaknak legyen részese. A törvényhozók is rendesen a közjólét előmozdítására hivatkoznak minden újabb törvény megalkotása alkalmával. Azt az ellenvetést, hogy a jelen nemzedék nem kényszeríthető áldozatra a jövő nemzedék kedvéért, azon tény dönti meg, hogy hiszen ezt kényszerítés nélkül is megteszszük, mint ezt az anyai szeretet, a hazafi önfeláldozása stb. bizonyítja. A közhaszon, közjólét fölve azok az ellenzői, a kik az embert merőben önző lénynek tekintik, holott a részvét, az emberszeretet szintűgy helyet foglal érzelmeink között, mint az önző hajlandóság. A nevelés feladata épen ezen nemesebb indulatok fejlesztése. Sőt, mivel számítunk az emberek azon hajlamaira, mely szerint a közjót önkéntesen, kényszerítés nélkül is megteszik — ha a többség ilyen nem volna, fenn sem állhatna az állam — a jelen társadalmi irányzat nem a cselekvés korlátozása, hanem annak minél szabadabbá tétele. A jog fölve tehát napjainkban a szabadság, de nem olyan értelemben, mint az anarchizmus követeli, hanem kípótolva e fogalmat az egyenlőség s testvériség eszméivel, a melyek a szabadság ridegségét az emberszeretet melegével enyhítik. Némelyek e három eszmétől idegenkednek, azt hívén, hogy ezeket a francia forradalom vetette fel. A forradalom borzasztó következményeire gondolva, idegenkedésük menthető volna. Ámde tévednek, a kik ez eszméket a forradalom szülőtteinek tartják, hiszen ezek azon eszmék, a melyekkel a kereszténység meghódította a világot. A mire tehát a tudomány nagy későn jött rá, azt a kereszténység már bölcsőjében hangoztatta. Mint e főiskola theologiai s jogi akadémiájának rektora, alig foglalhatná el méltóbban székét, mint azon eszmék hangoztatásával, a melyeken a tudomány a vallással oly szépen találkozik. Buzdítja ennek folytán a jogászokat, hogy szaktudományukat a vallásossággal s a theologusokat, hogy vallási kincsöket némi jogi ismeretekkel gazdagítsák, mert erre az életben nagy szükségük lesz. — A lelkesült éljenzéssel jutalmazott értekezés elhangzása után a szokásos iskolai-törvény olvasását ejtették meg az egyes tanszakok hallgatói előtt, az illető igazgatók. Legyen az Ur kegyelme és áldása az új tanévnek kezdetén, folyamán és végén!

— **Dr. Kovács Ödön** nagyenyedi theol. professor 25 évi tanári működésének jubileumát, az előzetesen megállapított rendben, folyó hó 8. és 9. napjain ülték meg a hálás tanítványok, tisztelő kartársak és a méltányuló közönség. Az ismert nevű tudós férfiú úgy a tanítás, mint a tudományos irodalom terén sok érdemet szerzett s ezen kívül a gyakorlati egyházi mozgalmakban is élénk és tevékeny részt vett; így hát méltán megilleti a babér, melyet halántéka körül fűz a hála, tisztelet és elismerés géniusza. Ekként illik és ekként kell honorálni a munka embereit. A jubiléumt szívesen üdvözljük... ad honores!

— **Iskola felavatás és jubileum.** A *kisujszállási ev. ref. főgymn.* új épületének felavatása folyó hó 12-én ment végbe. Az idő kedvezett a szép ünnepélynek, derült égből ragyogott alá a nap s együtt látszott örvendeni mindazokkal, a kik ez emlékezetes napon Kisujszálláson összesereglettek. Nem pusztán a kisujszállási ev. ref. egyháznak s magának a törekvő, derék városnak,

hanem a heves-nagykunsági egyházmegyének, sőt az egész tiszántúli egyházkerületnek örömnépe volt ez. Részt vett benne, tisztelet- és szeretettől környezve ősz püspökünk, *Kiss Áron* úr, a heves-nagykunsági egyházmegye, mely ép akkor tartotta ott közgyűlését, élén *Horthy István* gondnok, főrendiházi taggal. Képviselettek magukat: a *debreczeni főiskola*, dr. Öreg János akad., Dóczi Imre főgymnasiumi, Joó István tanítóképezdei igazgatókkal és Balogh Ferencz theol. tanárral, továbbá a *mezőtúri ev. ref. főgymnasium* és a *karczagi gymnasium* egész tanárkarával, megczáfolván ezáltal azokat, a kik mindenáron antagonizmust akarnak fölfedezni a két intézett között. — Az ünnepély reggel nyolcz óraker kezdődött a templomban, mely zsúfolásig megtelt. *Gulyás Lajos* lelkész megható, szép imája után *Dorogi Lajos* esperes felkérte a hallgatóságot, hogy vonuljon az új gymnasium elé, a mi meg is történt s az utcát az impozáns kétemeletes épület homlokzata előtt csakhamar beláthatatlan sokaság lepte el. *Mészáros Illés* egyházi főgondnok lépett az emelvényre s lendületes beszéd kíséretében a tanintézetet az egyházkerület gondjaira bizta. Erre *Kiss Áron* püspök magas, méltóságos alakja emelkedett fel, a ki átvevén az egyházkerület nevében az épületet, nagyhatású imában megáldotta azt, az áldozatkész várost, egyházat és a fiatal buzgó tanári kart. Egyszersmind *Pruzsinszky Pál* igazgatónak átadta az iskolát, mire ő egy hévvel előadott, szép beszéddel reflektált. Eddig az avatás. — Most megható jelenet következett. A közönség ismét a templomba vonult, hogy megtisztelje *Horthy Istvánt*, a ki ez évben töltötte be egyházmegyei gondnokságának 25-ik évét. Elévülhetlen érdemeit, melyek öt ev. ref. egyházunk vezérférfiainak sorába emelték, *Dorogi Lajos* esperes méltatta, az ünnepelthez méltó, magas színvonalon álló beszéddel, mire a jubilált meghatva válaszolt. Délután 2 óraker az egyház vendégeinek közebedet adott a vendéglő nagytermében, melyen számos, gyönyörű pohárköszöntőt mondtak el. S.

— **Gyászhir.** *Ladányi Pál* viski ev. ref. lelkész, egyházmegyei tanácsbíró, megyei bizottsági tag és 48-as honvéd élete 69-ik, lelkipásztorságának 44-ik, a viski ev. ref. egyházban 20 évi lelkészsége után, folyó hó 9-én este 7 óraker hosszas szenvedés után elhunyt. Nagy számu család és rokonság gyászolja a jó apát és rokont. — A hosszas küzdelem után legyen édes a pihenés!

— **Tisztelt Olvasóinkat bizodalommal kérjük az előfizetési pénzek mielőbbi beküldésére.**

TARTALOMJEGYZÉK: Még egy pár szó az országos ev. ref. lelkészi özvegy-árva-gyámintézetéről. Justus. — **Tárcza:** A Zsidókhoz írt levél kritikai és bibliai theologiai szempontból. — **Tanügy:** Utasítás az egyházkerületi gymnasiumi felügyelő számára a tanintézetek látogatása tárgyában. — **Közéletünk:** A bihari ev. ref. egyházmegye közgyűlése. Körözsvölgyi. — **Könyvismertetés.** Dr. Venetianer Lajos. — **Irodalom.** — A jelenlegi buk. prot. egyházak keletkezésének rövid története. — **Különfélék.**

Felelős szerkesztők és laptulajdonosok:

Dr. ERDŐS JÓZSEF és Dr. BACZONI LAJOS.